

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Голова приймальної комісії,
ректор ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Ю. Д. Бойчук
«15» березня 2021 року

Програма та критерії оцінювання
фахового вступного випробування
з «Історії та методики викладання історії»
для вступників на здобуття ступеня «магістр»
за спеціальністю **014.03 «Середня освіта (Історія)»**
освітня програма «Історія в закладах освіти»

**ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
З ІСТОРІЇ ТА МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ
для здобуття ступеня «магістр»
за спеціальністю 014.03 Середня освіта (Історія)
за освітньою програмою «Історія в закладах освіти»**

Пояснювальна записка

Метою фахового вступного випробування з «Історії та методики викладання історії» є оцінювання рівня сформованості історичної компетентності вступника, визначення відповідності його навчальних досягнень ключовим загальним і професійним компетентностям, набутим на першому «бакалаврському» рівні. Під час фахового випробування мають перевірятись такі знання й уміння:

- знання історичних дат, хронологічних меж, періодів найважливіших подій і процесів, місця подій, обставин, учасників, результатів подій;
- уміння:
- визначити хронологічні межі соціально-економічних і політичних подій, їхню послідовність і синхронність;
- описувати хід, зовнішні ознаки подій;
- характеризувати (визначати істотні риси, складові, етапи, віхи) подій, явищ і процесів минулого, діяльність видатних історичних постатей;
- установлювати відповідність між одиночними й типовими загальними явищами, групувати (класифікувати) факти за вказаною ознакою;
- визначати найважливіші зміни, що відбувалися в житті людства, значення найважливіших подій в історії;
- установлювати причини та наслідки подій і явищ, оцінювати їхнє значення;
- давати визначення історичних понять й термінів, пояснювати їх і доречно вживати;
- працювати з історичними документами, а саме: установлювати відповідність між змістом фрагмента документа й певною епохою.

Фахове вступне випробування охоплює питання з «Історії України» та

«Всесвітньої історії». Випробування проводиться у формі тестування. Тест складається із завдань із вибором однієї правильної відповіді й завдань із розгорненою відповіддю.

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Вступ

Предмет і завдання курсу історії України. Історія України як складова частина загальносвітової історії. Періодизація історії України. Геополітичне становище України. Природа. Клімат. Незалежна Україна й вивчення її історії. Завдання курсу та його методологічні засади.

Тема 1. Первіснообщинний лад на Україні

Передісторична доба на історичних землях. Поява людини. Головні напрями розселення людей на території України. Первісні люди та їхній спосіб життя. Суспільство «перемагаючого відтворюючого господарства» (неоліт, мідний вік, епоха бронзи). Неолітична революція. Трипільська культура. Населення епох неоліту – міді – бронзи та його контакти з сусідніми спільнотами. Формування підвалин цивілізації в Україні. Початки державного життя й етноінтеграційні процеси. Ранній залізний вік в Україні. Перші писемні відомості про племена кіммерійців, таврів, скіфів, сарматів. Перші протодержавні утворення. Економічні зв'язки з країнами Середземномор'я й Передньої Азії. Античні міста-держави (поліси) Північного Причорномор'я. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Давне населення України й основні етапи його розвитку в контексті світової історії.

Тема 2. Східні слов'яни

Етногенез і стародавня історія слов'ян. Найдавніші писемні й археологічні джерела про слов'ян. Проблема «прабатьківщини» слов'ян в історіографії. Початок виникнення нової етнокультурної й соціально-економічної спільноти з провідною роллю слов'ян. Україна в епоху великого переселення народів і зміна етнічної карти Євразії. Виокремлення східних слов'ян. Східні слов'яни в V-VII ст.: венеди, анти, словіни. Розселення і заняття східних слов'ян. Звичаї, вірування, побут. Антський

племінний союз. Боротьба з готами, гунами, аварами. Війни слов'ян з Візантією й Римською імперією. Перші державні об'єднання східнослов'янських племен на Середньому Подністров'ї. Східнослов'янські племена й державно-племінні союзи VI-IX ст. Матеріальна й духовна культура східних слов'ян. Аграрна сфера. Ремісництво. Торгівля. Проблема виникнення ранньофеодальних міст. Побут. Світоглядна система й релігійні уявлення. Родинні стосунки. Перші державні утворення східних слов'ян. Рання Київська держава. Протидержавне об'єднання полян. Норманська проблема. Теорія хозаризму та її сучасні варіанти.

Тема 3. Київська Русь

Передумови утворення Київської Русі. Походження термінів «Русь», «Руська земля», «Київська Русь», «Давньоруська держава». Київ як політичний центр полянського союзу племен. Теорії походження Київської Русі. Соціально-економічні й політичні фактори об'єднання слов'ян. Утворення міст. Розвиток і характер землеволодіння. Формування великої Київської держави. Основні етапи. Історико-географічний екскурс. Соціальний і політичний устрій держави. Внутрішня й зовнішня політика її князів. Хрещення Русі та його історичне значення. Соціально-економічний розвиток. Соціальна структура населення. Правда Руська. Дипломатія Русі. Русь і Візантія. Русь і Хозарія. Русь і кочівники. Русь після Ярослава: політична історія. Культура Київської Русі. Міжнародні зв'язки й місце Київської Русі в історії Європи. Культурна й ідейна спадщина Київської Русі. Етнічні процеси в Київській Русі. Початок формування української народності.

Тема 4. Роздроблення Русі. Південно-західні руські князівства (XII – перша половина XIV ст.)

Причини ослаблення влади київських князів. Володимир Мономах і його боротьба за державну єдність Русі. Причини роздробленості Русі. Форми земельної власності. Зростання політичної й економічної могутності місцевих центрів. Розвиток міст, ремесла й торгівлі. Соціальна структура населення. Продовження процесу формування української народності. Проблема генезису української народності в історіографії. Етноніми «русичі», «русини», «руські люди» та їхня ідентифікація. Перші згадки про етнопонім «Україна». Державні утворення

Середнього Подніпров'я, Київська, Чернігівська, Переяславська держави – «землі». Економічне й політичне зростання Галицького князівства. Утворення Галицько-Волинської держави та її геополітичне становище. Соціально-економічний розвиток Галицько-Волинського князівства. Виникнення й зростання міст. Суспільно-політичний й адміністративний устрій. Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Південно-західні руські князівства під ігом Золотої Орди. Внутрішньополітична криза й занепад Галицько-Волинської держави. Історія Галицько-Волинської держави в українській історіографії. Українські землі за монгольської доби: проблеми реконструкції історичного розвитку. Наслідки монгольської навали й подальша еволюція цивілізації в українських землях. Оцінка монгольської доби в історіографії. Культура періоду роздробленості Русі (XII – перша половина XIV ст.).

Тема 5. Україна під владою іноземних держав

Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського. Боротьба за оволодіння Галицько-Волинським князівством. Включення до його складу Східної Волині, Сіверщини, Київщини й Поділля. Відносини з Золотою Ордою й Ногайським улусом за князювання Ольгерда. Політика великих литовських князів на українських землях. Суспільно-політичний устрій держави. Кревська унія. Розширення південних кордонів князівства. Боротьба проти наступу німецьких лицарів. Грюнвальдська битва. Литовський князь Вітовт, його зовнішня та внутрішня політика. Ліквідація удільних князівств. Зміцнення Московської держави та її боротьба з Великим князівством Литовським за Сіверську землю. Напади татар і турків на українські землі. Зміни в суспільно-політичному устрої Великого князівства Литовського. Великокнязівська рада та її склад. Зростання ролі шляхти. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIV – середині XVI ст. Розвиток сільського господарства, ремесла, сільських і міських промислів. Зростання міст. Надання магдебурзького права українським містам. Формування панщинно-фільваркового господарства. Зростання залежності населення від магнатів і шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовські статuti (1529, 1566, 1588 pp.). Устави на волоки. Руйнування общини.

Форми соціального протесту мас. Зростання впливу Польщі на Литву. Місце українських магнатів і шляхти в політичному житті. Наступ католицизму. Православна церква. Історія України XIV – першої половини XVII ст. у вітчизняній і зарубіжній історіографії. Люблінська унія. Утворення Речі Посполитої. Україна під владою Польщі. Соціально-економічний розвиток України. Сільськогосподарське виробництво, Категорії селян. Запровадження панщини. Колонізація Лівобережної України. Міста й магдебурзьке право. Ремесла та промисли. Поява підприємств мануфактурного типу. Торгівля. Культурний розвиток. Політична культура суспільства. Політична свідомість шляхти. «Руський народ». Політична культура козацтва. Проекти політичних реформ. Реформаційний рух. Реформи «грецької» церкви. Оновлення православ'я. Реформи П. Могили. Культурні інтереси різних верств українського населення. Причини та наслідки полонізації української верхівки. Осередки культури при магнатських і шляхетських дворах. Острозька академія. Братства та їхні школи. Шкільництво уніатів. Києво-Могилянська колегія. Протестантські й католицькі школи. Заморська академія. Розвиток науки. Українські письменники. Літописання. Історична думка. Осмислення спадщини Київської Русі. Питання етногенезу. Театр і драма. Музика, архітектура й образотворче мистецтво. Матеріальна культура.

Тема 6. Українське козацтво та його роль в українській історії

Походження, джерела поповнення й час виникнення козацтва. Місце козаків в охороні південних рубежів Великого князівства Литовського від татар і турків. Причини, час і місце заснування першої Запорозької Січі. Зміни розташувань Січей. Початок морських походів козаків у турецькі володіння. Українське козацтво у вітчизняній і зарубіжній історіографії. Етнічні процеси. Пам'ятки культури XIV – XVI ст. Формування суспільно-політичного устрою Запорозької Січі. Козацька адміністрація. Старшина, заможні козаки й козацька голота (сірома). Козацькі ради. Господарство, побут і звичаї козаків. Військове мистецтво. Духовний світ українського козацтва. Козацькі повстання під проводом К. Косинського та С. Наливайка. Гетьман П. Конашевич-Сагайдачний. Відновлення значення Києва як політичного й духовного центру українського народу. Запорозькі козаки в битвах

під Цецорою й Хотиним. Наступ магнатів і шляхти на козацькі права й вольності. Спроба уряду взяти козаків під постійний контроль. Козацькі повстання 20-30-х років XVII ст. Ординація 1638 року. Історіографія питання.

Тема 7. Нова концепція визвольної боротьби українського народу середини XVII ст. Розгортання національно-визвольної і соціальної боротьби (1648-1676 рр.)

Україна напередодні Визвольної війни. Посилення кріпосного гніту. Зростання національно-релігійного гноблення. Характер, рушійні сили, мета, типологія та періодизація національно-визвольної революції, Визвольної війни. Богдан Хмельницький. Основні етапи війни. Українсько-російські зв'язки в роки війни. Рішення Земських соборів 1651 та 1653 рр. Переяславсько-московський договір 1654 року, його оцінка в історіографії. Утворення й розвиток Української козацької держави. Ліквідація старого державного ладу й зародження української козацької держави, її територія й адміністративно-територіальний устрій. Поділ на суспільні групи-стани. Соціальний аспект подій Визвольної війни. Органи влади. Господарсько-фінансова політика. Дипломатична діяльність. Збройні сили. Воєнно-політична ситуація в Україні після укладення «Березневих статей» 1654 року. Смерть Б. Хмельницького. Перше гетьманування Ю. Хмельницького. Загострення соціально-політичної боротьби. Поділ України на два гетьманства. Гетьман Іван Виговський. Порушення царем умов Переяславської угоди. Гадяцький договір. Юрій Хмельницький. Розчленування України на Лівобережжя та Правобережжя. Чорна Рада. Гетьмани П. Тетеря й І. Брюховецький. Україна в політичних планах Росії, Польщі, Росії й Туреччини. Андрусівський мир. Боротьба за возз'єднання України. Гетьман Петро Дорошенко. «Руїна». Криза й поразка революції. Бучацька угода. Гетьмани Дем'ян Многогрішний й Іван Самойлович. Подальше обмеження автономії України. Чигиринські походи (1677-1678). Бахчисарайська угода. «Вічний мир» і остаточне закріплення поділу України. Соціально-економічні наслідки Визвольної війни.

Тема 8. Українська Гетьманська держава у кінці XVII-XVIII ст.

Становище Української держави за гетьманування І. Мазепи. Зміна

соціального й національного складу населення. Форми землеволодіння. Розвиток сільського господарства. Цехове ремесло та промисли. Переорієнтація напрямів товарних потоків у внутрішній і зовнішній торгівлі. Адміністративно-політичний устрій Лівобережної України й Слобожанщини. Наступ на політичну автономію України. Обрання гетьманом Івана Мазепи. «Коломацькі статті». Зміцнення влади козацької старшини. Соціальна політика І. Мазепи. Гетьманство Мазепи в зарубіжній і вітчизняній історіографії. Україна на початку Північної війни. Активізація наступу царизму на автономні права України після Полтавської катастрофи. Обрання гетьманом І. Скоропадського. Полтавська битва. Гетьман у вигнанні Пилип Орлик і його «Конституція». Інкорпораційна політика царизму. Утворення Малоросійської колегії на чолі з С.Л. Вельяміновим. Наказний гетьман П. Полуботок. Боротьба старшини за відновлення гетьманства. Гетьман Д. Апостол. Економічна політика, реформа судових установ. Робота кодифікаційної комісії. Упровадження міністерського правління. Останні успіхи старшини в збереженні автономії України. Остаточне скасування української державності в другій половині XVIII ст. Останнє відновлення гетьманства. Гетьман України К. Розумовський. Спроби європеїзації Гетьманщини. Військові справи. Судова реформа. Зміцнення автономії. Українська політика імператриці Катерини II. Ліквідація гетьманства. Діяльність Другої Малоросійської колегії. Українські делегати в Комісії уложення законів. Реформи російського уряду 60-х років XVIII ст. Скасування козацьких полків. «Грамота про вольність дворянства» й українська старшина. Остаточна ліквідація української автономії. Уведення загальноросійської адміністрації. Закріпачення селянства. Таємний Новгород-Сіверський патріотичний гурток 1780-ті – 1790-ті роки. Спроби знайти дипломатичну підтримку ідеї відновлення державності України. В. Капніст і «проект відновлення козацьких формувань в Україні». Місія 1891 року в Берлін. Історичне значення української козацької держави. Причини її загибелі: зовнішні та внутрішні чинники. Основні тенденції розвитку української культури кінця XVII-XVIII ст. Політика російського уряду в Україні та її вплив на розвиток культури в Україні. Українська інтелектуальна еліта. Освіта й наука в Україні. Система шкільної освіти. Розвиток філософії.

Г. Сковорода. Українська політична думка. Традиції політичного автономізму. Г. Полетика, В. Капніст. Велика французька революція й Україна. Розвиток літератури й театру. Музика в Україні. Розвиток архітектури й живопису. Українські майстри в Росії. Вплив українського мистецтва на російську культуру. Релігійне життя в Україні. Православна церква. Ф. Прокопович. Зміни в побуті населення. Культура освічених верств і народна культура. Занепад традиційних форм української культури наприкінці XVIII ст. Провінціалізація. Зміни в психологічному типі українців. «Малоросійство». Русифікація. Українці на службі Російської імперії. Перші ознаки українського Відродження.

Тема 9. Запорозька Січ у другій половині XVII-XVIII ст.

Запорожці в боротьбі проти татаро-турецької агресії. Кошовий отаман Іван Сірко. «Вічний мир» і зміна політичного статусу Запорозжя. Суперечності між Запорозжям і Гетьманщиною за часів І. Мазепи. Кошовий отаман К. Гордієнко. Запорозька Січ під час Північної війни. Підтримка запорожцями гетьмана І. Мазепи. Зруйнування Чортомлицької Січі. Кам'янська й Олешківська Січі під турецьким протекторатом. Заснування Нової Січі. Військова структура й адміністративне управління. Заснування слобід і містечок. Розвиток хутірського господарства. Побут, звичаї й культура запорожців. Місце церкви в духовному житті козаків. Система навчання й виховання молоді. Січова школа. Участь запорожців у російсько-турецьких війнах. Запорозька Січ і повстанський рух на Правобережній Україні. Будівництво Української лінії. Утворення на козацьких Вольностях колоній іноземців. Ліквідація Запорозької Січі. Задунайська Січ. Утворення Чорноморського козацтва. Переселення козаків на Кубань. Історіографія проблеми.

Тема 10. Правобережжя й західноукраїнські землі під владою Речі Посполитої (кінець XVII-XVIII ст.)

Спустошення Наддніпрянського Правобережжя. Бахчисарайський мир. Умови економічного розвитку. Відновлення козацтва. Політична ситуація на Правобережжі після Карловицького миру. Правобережні українські землі в роки Північної війни. Вступ на Правобережжя гетьмана І. Мазепи й фактичне об'єднання його з Лівобережжям. Відновлення польсько-шляхетської влади в 1714 році. Організація

слобід. Розвиток фільваркової системи господарювання» Відновлення панщини. Гальмування економічного розвитку міст. Церковне життя. Гайдамацький рух, його причини, характер, розмах. Коліївщина. Західноукраїнські землі під чужоземним ігом. Полонізація православної шляхти. Релігійні відносини. Занепад братств. Рух опришків. Закарпаття під владою Угорщини. Буковинські землі в складі Молдавського князівства. Поширення на Буковину влади Австрії. Історіографія проблеми.

Тема 11. Слобідська Україна в другій половині XVII-XVIII ст.

Заселення території Слобідської України. Боротьба з татарами. Адміністративно-територіальний устрій. Соціально-економічний розвиток. Суспільні стани. Земельна власність. Міста та слободи. Розвиток торгівлі, ремесел і народних промислів. Поступове закріпачення селян. Народні рухи. Іноземна колонізація Слобожанщини. Уведення загальноросійських законів. Реформа козацьких полків. Політика русифікації на Слобожанщині. Освіта й культура на Слобожанщині. Український філософ Г.Сковорода. Особливості слобідського козацтва. Слобожанський побут. Слобідські українці як особливий історичний тип. Слобідська ментальність. Харків як українське місто.

Тема 12. Соціально-економічний розвиток українських земель у кінці XVII – XVIII ст.

Зрушення в сільському господарстві. Формування великої земельної власності. Перерозподіл земель. Зміни в дрібній земельній власності та землеволодінні. Господарська спеціалізація різних регіонів. Відокремлення промисловості від сільського господарства. Поширення мануфактурного виробництва. Дрібнотоварні майстерні. Децентралізовані та централізовані мануфактури. Технічні нововведення в промисловості. Заміна традиційних гідравлічних двигунів машинами. Формування ринку робочої сили. Масовий відхід збіднілого населення на тривалі заробітки. Українські міста. Зміна юридичного статусу окремих міст. Розвиток торгівлі. Дрібні ярмарки, торги й базари. Чумацтво. Пожвавлення старих і поява нових торгових шляхів. Зміни соціальної структури України. Зміни в національному складі населення. Збільшення кількості росіян і

різних етнічних груп (німців, шведи, волохи, серби, греки, євреї та ін.).

Тема 13. Інкорпорація України в державну структуру Австрійської й Російської імперій

Перший поділ Речі Посполитої. Захоплення Австрією Галичини й Буковини. Захоплення Росією Криму. Другий поділ Речі Посполитої. Включення Правобережної України до складу Російської імперії. Третій поділ Речі Посполитої. Діяльність П.О. Рум'янцева-Задунайського. «Генеральний опис Малоросії». Накази різних станів депутатам: у законодавчу комісію 1767 року Ліквідація полковосотенного та судового устрою Гетьманщини. Перетворення її на провінцію Російської імперії. Закріпачення селян Лівобережної України. Поширення на українську козацьку старшину прав російського дворянства. Україна в російсько-турецьких війнах другої половини XVIII ст. Заселення Південної України. Чужоземні поселення на Півдні України. Виникнення чорноморських портів і міст. Адміністративно-територіальний устрій і чисельність населення Наддніпрянської України. Розвиток товарних відносин і криза феодальної системи господарства. Стан сільського господарства. Промисловість. Торгівля. Транспорт. Загострення соціальних суперечностей. Поширення кріпацтва на Південну Україну. Участь українського населення у війні 1812 р. Здійснення інвентарної реформи. Селянські рухи, виступи робітних людей і військових поселенців. Декабристи в Україні. «Південне товариство». «Товариство об'єднаних слов'ян». Повстання Чернігівського полку. Вплив польського повстання 1830-1831 рр. на Україну. Початок українського національного відродження. Утворення Кирило-Мефодіївського товариства. Програмні твори кирило-мефодіївців. Спроби практичної діяльності. Т.Г. Шевченко в українському національному русі. Вплив його творів на формування української національної ідеї. Репресії царизму проти кирило-мефодіївців і Т.Г. Шевченка. Історіографія проблеми. Західноукраїнські землі в першій половині XIX ст. Економічне становище Галичини, Буковини й Закарпаття в складі Австрійської монархії. Діячі українського національного руху в Галичині. «Руська трійця». Західноукраїнські землі в революції 1848-1849 рр. Головна руська рада. Галицькі українці на з'їзді слов'янських народів у Празі.

Закарпатські «будителі». Селянство в революції. Лук'ян Кобилиця. Скасування панщини. Історіографія проблеми. Українські землі під владою Російської імперії (друга половина XIX ст.). Кримська війна й Україна. Причини війни. Оборона Одеси й Севастополя. Паризький мирний договір. Піднесення антикріпосницького руху. «Київська козаччина». Підготовка селянської реформи. Маніфест і Положення 19 лютого 1861 року. Особливості селянської реформи в різних регіонах України. Історіографія проблеми. Реформи 60-70-х років: земська, міська, судова, фінансова, військова. Історичне значення реформ. Історіографія проблеми. Промисловий розвиток українських земель у пореформену добу. Стан сільського господарства. Зростання міст. Населення України в умовах колоніально-капіталістичного гноблення. Класи та стани українського суспільства. Становлення української нації. Український національний рух. Тарас Шевченко й російські революційні демократи. Відлуння польського повстанського руху в Україні, В. Антонович як ідеолог «хлопоманства». Українські громади. Наукова й освітня діяльність громадівців. Громадівський соціалізм. Українці в польському й російському визвольному русі. Студентські громади. «Братерство тарасівців». «Молода Україна». Селянський рух. Поява народників і «ходіння в народ». «Чигиринська змова». Народовольці в Україні. Історіографія питання. Робітничий рух. Перші робітничі організації, їхня ідеологія та програми. Марксистські гуртки. Перші соціал-демократичні організації. Активізація національного руху. Перші політичні партії. Західноукраїнські землі в складі Австрійської імперії в другій половині XIX ст. Економічний розвиток західноукраїнських земель після революції 1848-1849 рр. Чужоземний капітал у промисловості. Становище робітників. Національний склад буржуазії й робітників. Стан сільського господарства. Землеволодіння й землекористування. Початок переселення українців на Американський континент. Перші українські колонії в США, Канаді, країнах Південної Америки. Суспільно-політичний рух після революції 1848-1849 рр. Москвофіли й народовці. Виникнення Української соціал-демократичної й Української національно-демократичної партій. Історіографія проблеми.

Тема 14. Українська культура у XIX ст.

Політика царизму в галузі культури й освіти. Переслідування української мови. Політика австрійського уряду щодо української культури. Розвиток освіти й науки. Загальноосвітня школа. Зародження професійної освіти. Університетська освіта. Культурно-освітні заклади. Формування національної інтелігенції. Українські вчені в галузі природознавства й точних наук. Розвиток гуманітарних досліджень. Розвиток мистецтва. Народне й професійне мистецтво. Архітектура. Традиційно-побутова культура. Розвиток української літератури. Історіографія проблеми. Тенденції культурного розвитку. Валуєвський циркуляр й Емський указ. Ставлення до української культури в Австро-Угорщині. Освіта: початкова, середня освіта, розвиток мережі вищих навчальних закладів. Культурно-освітні заклади. Наукові заклади. Університетська наука. Наукові товариства. Досягнення українських вчених у різних галузях науки. Діяльність Археографічної комісії. НТШ у Львові. Література: проза, поезія, драматургія. Мистецтво. Український театр. Жанри музичної культури. Образотворче мистецтво. Архітектурні споруди. Розвиток народної творчості. Мистецтво кобзарів. Історіографія проблеми.

Тема 15. Україна на початку ХХ ст.

Соціально-економічне становище українських земель у складі Росії. Монополії в промисловості й у банківській справі, Економічна криза 1900-1903 рр. Робітничі страйки 1903 року. Масові селянські виступи. Земсько-ліберальна опозиція царизму. Загальноросійські й українські партії в Україні. Українська політична думка на початку ХХ ст. Студентський рух. Кооперативний рух. Україна в демократичній революції 1905-1907 рр. Позиції політичних партій у революції. Робітничі страйки в Україні після «кривавої неділі». Повстання на броненосці «Потьомкін». Жовтневий політичний страйк. Виникнення рад робітничих депутатів. Збройні виступи в Харкові, Олександрівську, Донбасі. Державна Дума. Піднесення українського національного руху. Виникнення україномовної преси. «Просвіти» в українському русі. Українська думська громада. Третьочервневий переворот. Столипінська аграрна реформа. Економічні й політичні наслідки реформи. Масові переселення українських селян до Сибіру й Далекого Сходу. Історіографія проблеми. Діяльність українських партій й організацій у післяреволюційну добу.

Робітничий і селянський рух. Українське питання в Державній Думі, Західноукраїнські землі на початку ХХ ст. Соціально-економічний розвиток. Боротьба трудящих проти соціального гніту. Кооперативний рух. Поява українських організацій: «Січ», «Сокіл», «Пласт». Культурно-просвітницький рух. Церковне життя. Активізація переселенського руху за океан. Політична й економічна еміграція з України, етапи поширення та її чисельність. Життя української діаспори в США й Канаді. Україна в Першій світовій війні. Воєнні дії на території України. Національно-визвольний рух в умовах війни. Товариство українських поступовців. «Спілка визволення України». Антиукраїнська політика в новоствореному Галицько-Буковинському губернаторстві. Українські січові стрільці. Антивоєнний рух народних мас. Історіографія проблеми. Розвиток культури. Освіта й наука. Український театр. Зародження українського художнього кіно. Посилення громадського інтересу до українського фольклору. Історіографія проблеми.

Тема 16. Українська революція 1917-1921 рр.

Лютнева демократична революція 1917 року. Становище в Україні після повалення царизму. Піднесення національно-визвольного руху. Утворення Центральної Ради, її соціальна база, програма, М.С. Грушевський і В.К. Винниченко. Утворення рад робітничих, селянських і солдатських депутатів. Програми й цілі українських і загальноросійських політичних партій в Україні. Система влади в українських губерніях Росії після утворення в Петрограді Тимчасового Уряду. Роль Центральної Ради у формуванні української національної державності. Всеукраїнський національний конгрес 7-8 квітня 1917 року. Курс на автономію України. Взаємовідносини Центральної Ради й Тимчасового Уряду. I Універсал Центральної Ради, Всеукраїнські з'їзди: селянські, військові, робітничий та ін. Сформування Генерального секретаріату. II Універсал Центральної Ради. Липнева криза Тимчасового уряду й утворення української автономії. Поглиблення економічної кризи та погіршення становища трудящих України влітку та восени 1917 року. Корніловський заколот й Україна. Ставлення різних політичних сил і партій України до збройного повстання в Петрограді в жовтні 1917 році. Боротьба проти органів Тимчасового уряду в Україні. Збройні повстання у Вінниці й Києві,

III Універсал Центральної Ради. Утворення Української Народної Республіки. Підсумки виборів до Всеросійських Установчих Зборів в Україні. Боротьба більшовиків за владу. Виникнення в Україні радянського уряду. Вторгнення більшовицьких військ із Росії. IV Універсал Центральної Ради. Прийняття Конституції УНР. Участь представників Центральної Ради в мирних переговорах у Брест-Литовську. Підписання мирного договору з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною, Болгарією. Окупація України німецькими й австро-угорськими військами. Криза Центральної Ради навесні 1918 року. Центральна Рада й УНР у вітчизняній і зарубіжній історіографії. Гетьманський переворот. Українська Держава гетьмана П. Скоропадського: внутрішня політика, зовнішньополітичний курс, національно-культурна політика. Повстансько-партизанська боротьба проти окупантів. Падіння гетьманського режиму. Історіографія проблеми. Утворення Директорії, її склад, соціальна база, політика. Відновлення УНР. С. Петлюра. Соціальні програми Директорії. Революційні події 1918 року на західноукраїнських землях. Політичні партії Східної Галичини. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Акт злуки УНР і ЗУНР 22 січня 1919 року. Війна з Польщею. Визвольний рух у Північній Буковині та в Закарпатті. Інтервенція Антанти на півдні України. Партизансько-повстанська війна проти окупантів. Вигнання антантівських інтервентів. Друга війна УНР і Радянської Росії. Встановлення влади рад в Україні на початку 1919 року. Декларація радянського уряду України від 25 січня 1919 року. Х.Г. Раковський. III Всеукраїнський з'їзд рад. Перша радянська конституція України. Політика більшовиків в Україні в 1919 році. Селянський повстанський рух як історичний феномен. Політичні керівники руху. Цілі та характер селянських виступів. Н. Махно, М. Григор'єв, Д. Терпило (Зелений). Зайняття України військами А. Денікіна. Політика Денікіна в Україні. Війська УНР і ЗУНР у боротьбі з денікінцями. Повстанський рух у тилу денікінської армії. Визволення України від денікінських військ і відродження УСРР в кінці 1919 року. В.І. Ленін й українське питання. Державне й господарське будівництво. Саморозпуск партій боротьбистів і борьбистів. Варшавський договір Ю. Пілсудського й С. Петлюри. Радянсько-польська війна. Розгром Врангеля. Ризький мирний договір. Основні уроки

української національної революції. Історіографія проблеми.

Тема 17. Українська СРР в 20-30-х рр.

Соціально-економічне й політичне становище України на початку 20-х років. Перехід до нової економічної політики. Мета й цілі непу в інтерпретації В.І. Леніна. Голод 1921-1923 рр. на півдні України: причини й наслідки. Аграрна політика державної партії. Поступове відродження сільського господарства УСРР у системі «договірної федерації». Курс центрального партійно-державного керівництва на ліквідацію незалежності національних республік. «Автономізація» незалежних республік під виглядом утворення нової федерації – СРСР. Перші наслідки входження УСРР до складу Радянського Союзу. Конституція СРСР 1924 року. Історіографія проблеми. Неп у промисловості. Суть господарського розрахунку. Трестування промисловості. Проблема безробіття. Перші наслідки відбудовного процесу. Система реальної влади в Україні, РКБ(б) і КП(б)У. Позиція КП(б)У щодо боротьби за владу в центральному партійно-державному керівництві. Природа радянського тоталітарного режиму. Роль у ньому профспілок, комнезамів, комсомолу. Феномен «націонал-ухильництва». Позиції лідерів державної партії щодо майбутнього курсу соціально-економічної політики. Сталінський курс на «всеосяжну колективізацію» селянських засобів виробництва. Курс на індустріалізацію країни. «Криза непу» як результат відмови партійно-державного керівництва від змички між містом і селом. «Ножиці цін». Хлібозаготівельні кризи. Політика коренізації, її особливості й наслідки. Досягнення та прорахунки українізації. Ставлення тоталітарного режиму до інтелігенції. Історіографія проблеми. Перші кроки культурного будівництва: кампанія щодо ліквідації неписьменності, розгортання мережі освітніх установ, створення закладів комуністичного виховання. Ліквідація університетської освіти й перенесення центру наукових досліджень в установи ВУАН. Наслідки радянізації науки. Історіографія проблеми. Національне відродження в літературі й мистецтві. Історіографія проблеми. Антицерковна політика державної партії. Історіографія проблеми. Завершення внутріпартійної боротьби в ЦК ВКП(б) й утвердження одноособової диктатури Й.В. Сталіна. Згорання нової економічної політики. Курс на «розгорнуте

будівництво соціалізму по всьому фронту». Проблема темпів індустріалізації. Дискусії щодо плану першої п'ятирічки. Перехід до директивного планування. Ескалація репресій проти господарників і спеціалістів. Виробниче змагання. Ізотовський рух. Стахановський рух. Результати капітального будівництва та промисловості в роки першої та другої п'ятирічок. Історіографія проблеми. Хлібозаготівельна криза 1928–1929 рр. Поворот до суцільної колективізації. Гасло: «Ліквідація куркульства як класу»: причини, масштаби, наслідки. Завершення колективізації основної частини селянських господарств в 1931–1932 рр. Деградація сільськогосподарського виробництва в одержавлених колгоспах. Утрати врожаю в 1931–1932 рр. унаслідок масового саботажу колгоспників «Робота» хлібозаготівельних комісій. Голодомор 1933 року і його наслідки. Історіографія проблеми. Колгоспи в системі командної економіки після 1933 р. Відмова від продрозкладки, Політвідділи МТС і радгоспів. Зростання культу особи Сталіна. Репресії в Україні. Судові політичні процеси 30-х років. Чистка партії. Знищення керівництва КП(б)У. Згорання політики українізації. Національно-культурна політика державної партії в УРСР 30-х років. Боротьба з «буржуазним націоналізмом» і з націонал-ухильництвом». «Розстріляне відродження». Умови й результати культурного розвитку в 30-х роках. Ліквідація неписьменності. Загальноосвітня й вища школа. Відродження університетської освіти. Запровадження атестації наукових кадрів. Діяльність АН УРСР. Здобутки й трагічні сторінки літератури й мистецтва.

Тема 18. Західна Україна в 20-30-ті рр. ХХ ст.

Колоніальне становище українських земель у складі Польщі. Галицьке питання в 1919 – 1923 роках. Український рух на Галичині: політика «взаємного невизнання». Рішення Ради послів про приєднання Галичини до Польщі та його наслідки. Польська республіка у 20-30-ті роки: особливості соціально-економічного й політичного розвитку. Західноукраїнські землі в складі Польщі: територія та населення. Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель у 20-30-ті роки: причини економічної відсталості. Розвиток промисловості. Аграрне питання та спроби його вирішення. Західноукраїнські міста. Українська економічна

еміграція. Польська політика в Західній Україні. Правлячі кола Польщі й українське питання: радикали й помірковані. Відмінності в польській політиці на Волині та в Галичині. Полонізація: цілі, засоби й наслідки. Стан системи освіти. Пропаганда польської культури. Наслідки полонізації. Колонізація й «осадництво». Зміни політичного курсу польського уряду. Пацифікація та її наслідки. Спроби компромісу. Спроби розколу українського руху. Регіональна політика. Наслідки польської політики в Західній Україні. Український національно-визвольний рух: головні політичні партії й організації. Греко-католицька церква в суспільному житті Галичини. А. Шептицький. Й. Сліпий. Кризові явища в житті греко-католицької церкви. Православна церква в Західній Україні: боротьба проти полонізації та покатоличення. Нові тенденції в політичному житті Західної України. Інтегральний націоналізм і національно-визвольна боротьба. Інтегральний націоналізм як політична теорія. Д. Донцов і В. Липинський. Українська військова організація. Тактика терору. Молодіжні національні організації. Створення ОУН, її мета й методи. Є. Коновалець. Діяльність ОУН у Західній Україні. Криза в діяльності ОУН наприкінці 30-х рр. Головні результати національно-визвольного руху в Західній Україні. Анексія Буковини Румунією. Територія й населення краю. Політика румунського уряду на Буковині. Румунізація та терор. Лібералізація 30-х років і її наслідки. Український рух на Буковині. Боротьба за українську культуру. Українська національна партія: В. Залазецький. Радикальний та екстремістський рух. Труднощі національно-визвольного руху на Буковині. Українські землі в складі Чехословаччини. Територія й населення. Права українців у Чехословацькій державі. Соціально-економічна політика уряду в Закарпатті. Український рух у Закарпатті. Русинське питання. А. Бродій. Українофіли. А. Волошин. Культурна політика: розвиток української освіти та преси. Молодіжний рух. Діяльність української інтелігенції. Українці в суспільному й культурному житті Чехословаччини. Зміни в політичному житті Чехословаччини після Мюнхенської угоди. Проголошення статусу самоврядування Закарпаття. Політика уряду А. Волошина. Загроза угорської окупації та проголошення незалежності карпатської України в березні 1939 року. Внутрішня й зовнішня політика Карпатської України. Культурне життя на

західноукраїнських землях у 20-30-х роках. Українська преса в Галичині. Книгодрукування. Роль уніатської церкви в культурному житті Галичини. І. Огієнко. Розвиток освіти та науки. Український університет і вища технічна школа у Львові. Наукові українознавчі дослідження. НТШ. Українська художня література. Образотворче мистецтво. Музика й театр.

Тема 19. Україна в роки Другої світової війни

Становище на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Українське питання в політиці Польщі, Румунії, Чехословаччини. Головні політичні партії й організації українського національно-визвольного руху. Організація українських націоналістів. Роль греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті Західної України. Мюнхенська змова й доля Карпатської України. Укладення пакта Молотова-Ріббентропа. Початок Другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Територіальні вимоги радянського керівництва до Румунії. Включення основної частини західноукраїнських земель до складу УРСР і їхня радянська організація. Історіографія проблеми. Напад Німеччини та її союзників на СРСР. Катастрофічні поразки 1941 року. Оборона Києва, Одеси й Севастополя. Бої за Донбас. Початок народної боротьби в тилу ворога. Генеральний наступ гітлерівських військ улітку 1942 року на півдні. Німецький окупаційний режим. План «Ост». Адміністративний устрій окупованої України. Розгортання радянського й націоналістичного партизанського руху проти окупантів. Діяльність комуністичного підпілля й радянських партизанів. Утворення Української повстанської армії. Нова програма й тактика Організації українських націоналістів. Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок визволення території України. Розгортання наступу на Лівобережну Україну після Курської битви. Битва за Дніпро. Бої на Правобережжі та в західних областях. Взаємовідносини радянських партизанів із ОУН-УПА. Волинська трагедія. Перехід націоналістів до тактики двофронтової боротьби. Завершення боїв за Україну восени 1944 року. Історіографія проблеми. Початок відбудовчих робіт. Особливості відбудови народного господарства України в умовах війни. Демографічні наслідки війни. Вклад українського народу в розгром нацистської Німеччини.

Тема 20. Україна в післявоєнний період (середина 1940-х – середина 1960-х)

Включення УРСР у світову політику як однієї з фундаторів і членів ООН. Участь української делегації в Паризькій мирній конференції 1947 року. Завершення збирання основних етнічних земель українського народу в межах єдиної держави. Відмова Сталіна від української етнічної території на захід від лінії Керзона. Операція «Вісла». Напівпримусовий обмін населенням між Україною й Польщею. Історіографія проблеми. Труднощі відбудови народного господарства. Голод 1946-1947 рр. Насильницька колективізація в західних областях України. Нова смуга масових репресій проти громадян України. Львівський церковний собор 1946 року й ліквідація української греко-католицької церкви. Підпільно-партизанська боротьба ОУН-УПА з тоталітарним ладом. Ідеологічний наступ сталінщини на спроби культурно-національного відродження. Л.М. Каганович в Україні. Чистка національних кадрів. Історіографія проблеми. Україна в роки тимчасової лібералізації тоталітарного режиму (середина 1950-х – 1960-х рр.). Україна після смерті Сталіна. Ідеологічна кампанія з нагоди 300-річчя Переяславської ради. Передача Кримської області до складу УРСР; мотиви й правова основа. Спроби лібералізації політичного режиму. Критика культу особи Сталіна. Початок реабілітації жертв сталінських репресій, Реформи М.С. Хрущова, їхній суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення. Заходи щодо удосконалення управління й модернізації промисловості. Спроби подолання кризи в сільському господарстві. Участь України в освоєнні східних регіонів СРСР і цілинних земель. Поява дисидентів в Україні. Зародження руху «шістдесятників», їхня роль у національно-культурному житті. Переміни в кремлівському керівництві в жовтні 1964 року та їхні наслідки для України. Історіографія проблеми.

Тема 21. Україна в роки стагнації тоталітарної системи й поступового наростання кризових явищ (середина 60-х – середина 80-х рр.)

Реформи середини 60-років, їхнє згортання консерваторами в партійно-державному керівництві. Зупинення реабілітації й замовчування злочинної діяльності Сталіна. Деформації в структурі економіки України, хижацька

експлуатація її багатств, будівництво хімічних підприємств, атомних електростанцій. Наростання екологічної небезпеки. Екстенсивний розвиток сільського господарства, шкідливість кампанії щодо ліквідації «неперспективних» сіл. Звільнення П.Ю. Шелеста. Дальше обмеження прав України. В.В. Щербицький як провідник русифікаторської політики центру. Україна в єдиному народногосподарському комплексі СРСР. Політичні репресії 60-70-х років. Посилення реакції в духовному житті. Поглиблення нігілістичного ставлення до національної самобутності українського народу. Спотворення історії України. Розгортання правозахисного й дисидентського руху. Репресивні дії органів КДБ. Загострення гальмівних процесів у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку України. Історіографія проблеми.

Тема 22. Відновлення незалежності України

Спроби М.С. Горбачова реформувати суспільство за допомогою прискорення, перебудови, гласності. Економічна політика центрального уряду й Україна. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. Відновлення критики сталінізму. Зростання політичної активності народу. Гальмування перебудівних процесів в Україні. Національне пробудження українського народу. Реабілітація політичних в'язнів. Викриття злочинів тоталітарного режиму. Зародження Народного руху України й перетворення його в опозиційну до КПРС силу. Перші кроки в демократизації суспільно-політичного життя й утворення нових політичних партій і громадських об'єднань. Реформа виборчої системи. Вибори до Верховної Ради УРСР. Формування парламентської опозиції – «Народної ради». Прийняття Декларації про державний суверенітет України. Курс національно-демократичних сил на утвердження державної й економічної незалежності республіки, утворення самостійної держави. Спроба серпневого (1991 року) перевороту в Москві та його наслідки для України. Схвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ. Участь інтелігенції, студентської молоді, засобів масової інформації в демократизації суспільства, відродженні національних традицій, розширенні сфери вжитку української мови. Пробудження релігійного життя. Участь української діаспори в державотворчому процесі.

Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 року й вибори Президента України. Л.М. Кравчук – Президент України. Денонсація Договору 1922 року про утворення СРСР. Угода про Співдружність незалежних держав. Затвердження державної символіки України.

Тема 23. Україна – незалежна держава (1991 – 2021 рр.)

Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Зміцнення державних кордонів. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту. Національної гвардії, Служби безпеки, митної служби. Запровадження національної грошової одиниці й інших інститутів державності. Прийняття Верховною Радою України нормативних актів для реформування економіки на шляхах підприємництва, переходу до ринкових відносин, приватизації, їхній суперечливий характер. Зниження темпів промислового й сільськогосподарського виробництва. Криза кредитно-фінансової системи. Наростання інфляційних процесів і соціальної напруженості. Пошуки шляхів виходу з кризи й соціального захисту населення. Труднощі національно-культурного відродження, розвитку науки, освіти, духовності. Міжнаціональні відносини та їхнє правове регулювання в Україні, Кримська автономія. Роль національної ментальності в житті суспільства. Особливості релігійного життя в Україні. Сучасна релігійна ситуація. Формування багатопартійності в Україні. Класифікація політичних партій й об'єднань, їхні платформи у виборах до Верховної Ради України 1994 року. Кампанія 1994 року виборів Президента України. Обрання Президентом Л.Д. Кучми. Його соціально-економічна й політична платформа. Кроки з її реалізації. Прийняття Конституції України. Концепція зовнішньої політики України, Визнання України зарубіжними державами, встановлення дипломатичних відносин, формування представництв у міжнародних організаціях, уходження у світове співтовариство. Набуття Україною без'ядерного статусу. Зовнішньополітичні акції України щодо зміцнення миру й співробітництва, припинення воєнних конфліктів. Участь України в миротворчих процесах ООН, у програмі «Партнерство заради миру», у діяльності Ради Європи. Україна в складі Співдружності незалежних держав. Російсько-українські відносини. Договір про дружбу, співробітництво й партнерство між Росією й

Україною 1997 року. Відносини України з найближчими сусідами: Білорусією та Молдовою. Співробітництво України з країнами СНД азіатського регіону. Реалізація нового соціально-економічного реформаційного курсу та його наслідки (др. пол. 1994–1999 рр.). Обрання Л.Д. Кучми президентом України на другий термін. Референдум квітня 2000 року. Діяльність урядів В.А. Ющенка, А.К. Кінаха, В. Януковича. Сучасна політична й економічна ситуація в Україні. Президентські вибори в жовтні-грудні 2004 року. Обрання президентом України В. Ющенка. «Політична реформа». Парламентські вибори у березні 2006 року. Формування депутатського корпусу за партійними списками. Президентські вибори 2010 року. Політика уряду В. Януковича. Парламентські вибори 2011 року. Проблема інтегрування України в європейське та світове співтовариство. Соціально-економічне й культурне життя. «Революція Гідності». Агресія Росії проти України. Анексія Криму. Президентські вибори 2014 року. Угода про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС). Мінські домовленості. Подальший розвиток суспільно-політичних процесів. Освіта. Необхідність демократизації освіти. Закон України про освіту. Програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.). Розширення сфери вживання української мови. Нові навчальні заклади. Зміни в характері діяльності вищої школи. Підсумки історичного шляху українського народу й найголовніші уроки історії його змагань за свободу, незалежність, соборність і державність.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

КРАЇНИ ЄВРОПИ ТА АМЕРИКИ У 1918–1945 рр.

Тема 1.1. Головні підсумки Першої світової війни й створення Версальсько-Вашингтонської системи міжнародних відносин

Демографічні, соціальні й економічні наслідки Першої світової війни. Нова розстановка сил на міжнародній арені. Паризька мирна конференція. Версальський договір з Німеччиною. Утворення Ліги Націй, її функції й роль у міжнародних відносинах повоєнного світу. Репараційне питання. Вашингтонська конференція. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин. Радянсько-німецький договір у Рапалло й початок зближення між двома країнами. Лозаннська

конференція 1923 року.

Тема 1.2. Повоєнний революційний підйом в країнах Центральної Європи (1918–1919 рр.)

Причини особливої глибини кризи капіталізму в країнах Центральної Європи. Основні риси й форми прояву революційної кризи. Революції та національно-визвольні рухи. Революція 1918-1919 рр. у Німеччині. Національні та революційні рухи в Австро-Угорщині. Революція в Австрії. Революція в Угорщині. Проголошення Угорської радянської республіки.

Тема 1.3. США в 1918–1941 рр.

Зміна статусу США у світі після Першої світової війни. Внутрішня й зовнішня політика уряду В. Вільсона. Соціально-економічний розвиток США в роки стабілізації. Внутрішньополітичне життя США в добу «проспериті». Особливості кризи 1929–1933 рр. у США. «Новий курс», його сутність й основні складові. США в системі міжнародних відносин у 1920–1932 рр. Зовнішня політика адміністрації Ф.Д. Рузвельта до 1941 року.

Тема 1.4. Розвиток Німеччини в міжвоєнний період

Внутрішньо- й зовнішньополітичне становище Німеччини в перші роки Веймарської республіки. Стабілізація німецької економіки. Зовнішня політика Німеччини. Особливості економічної кризи в Німеччині. Монополії й фашистський рух. Криза партійно-політичної системи Веймарської республіки. Походження, ідейні засади й соціальна база фашизму й націонал-соціалізму. Прихід нацистів до влади. Агресивна зовнішня політика фашистської Німеччини. Підготовка до Другої світової війни.

Тема 1.5. Розвиток Франції в 1918–1939 рр.

Франція після закінчення Першої світової війни. Соціально-економічний розвиток Франції в роки стабілізації. Економічна криза 1929-1933 рр. і її особливості в Франції. Вибори 1936 році. Формування й діяльність уряду Народного фронту. Причини його розпаду. Внутрішня й зовнішня політика Франції в другій половині 30-х років.

Тема 1.6. Розвиток Італії в 1919–1939 рр.

Наслідки Першої світової війни для Італії. Повоєнні соціально-економічні проблеми й криза ліберальної парламентської держави. Виникнення фашистського руху. Б. Муссоліні. Особливості італійського фашизму. Прихід фашизму до влади. Еволюція фашистського режиму в другій половині 1920-х років – у 30 –ті роки .

Тема 1.7. Велика Британія в 1918–1939 рр.

Економічне й політичне становище Великої Британії після Першої світової війни. Особливості соціально-економічного розвитку Великої Британії в добу стабілізації. Особливості світової економічної кризи у Великій Британії та її соціальні наслідки. Вестмінстерський статут. Оттавська конференція. Вибори 1935 року. Внутрішня політика урядів С. Болдуїна й Н. Чемберлена. Зовнішня політика Англії напередодні Другої світової війни.

Тема 1.8. «Малі країни» Північної і Західної Європи в міжвоєнний період

Формування реформістської моделі державно-монополістичного капіталізму в Данії і Швеції. Особливості соціально-економічного розвитку Норвегії й Фінляндії в 1918–1940 рр. Спільні риси й специфіка внутрішньополітичного розвитку держав Північної Європи в міжвоєнний період. Політична роль і соціальне підґрунтя партій «хейре» й «венстре». Посилення позицій ультраправих сил у політичному житті Норвегії й Фінляндії. Норвезькі фашисти й Лапуаський рух. Зовнішня політика держав Північної Європи. К. Маннергейм. Радянсько-фінська війна 1939–1940 рр. Ситуація в країнах Бенілюксу після завершення Першої світової війни. Характерні риси соціально-економічного розвитку Бельгії, Нідерландів і Люксембургу в 1918–1940 рр. Демократизація виборчої системи. Суспільно-політичне життя й зовнішня політика країн Бенілюксу в міжвоєнний період. Політично-партійна система Австрії й перебіг внутрішньополітичного життя країни в 1920-х рр. Австромарксизм. «Червоний Відень» і консервативна периферія. Соціальні перетворення й здобутки. Австрофашизм і перші спроби фашизації країни. Світова економічна криза 1929–1933 рр. і подальша трансформація політичного ладу Австрії Диктатура Енгельберта Дольфуса. Невдала спроба нацистського путчу (липень 1934 року). Специфіка політичного режиму Курта Шушніга. Зовнішня політика Австрії в міжвоєнний період. «Аншлюс» із Німеччиною. Соціально-економічний розвиток Швейцарії в

1918–1939 рр. Швейцарська політична система й внутрішньополітичний розвиток країни в міжвоєнний період.

Тема 1.9. Країни європейського Середземномор'я в 1920-1930-х рр.

Іспанія в перші повоєнні роки й у період диктатури Мігеля Прімо де Рівери (1919–1930). Іспанія напередодні буржуазно-демократичної революції. Початок громадянської війни. Політичні наслідки Першої світової війни для Португалії. Державний переворот у травні 1926 року і встановлення диктатури генерала Кармони. Початок фашизації країни. Зовнішня політика Португалії в міжвоєнний період. Особливості кризи 1929–1933 рр. в Італії та її соціальні наслідки. Політичні наслідки Першої світової війни для Греції. Соціально-економічний розвиток Греції в 1920-х «Грецький вимір» світової економічної кризи 1929–1933 рр. Розвиток Греції напередодні Другої світової війни. Зовнішня політика Греції в 1920–30-х рр.

Тема 1.10. Головні тенденції у розвитку країн Латинської Америки в середині 1920-х – кінці 1930-х рр.

Особливості розвитку капіталізму в Латинській Америці. Економічний і політичний розвиток країн Латинської Америки в середині – другій половині 1920 х рр. Вплив «Великої депресії» на розвиток Латинської Америки. Особливості державного регулювання економіки в Латинській Америці в 1930-х рр.

Тема 1.11. Радянська Росія: вибір шляху розвитку – від непу до авторитаризму

На непівському роздоріжжі (1921–1927). Міжнародні відносини й зовнішня політика радянської держави. Непівське реформування: причини, основні періоди, наслідки. Суспільно-політичне та духовне життя суспільства. СРСР у період соціалістичної модернізації народного господарства. Міжнародні відносини й зовнішня політика радянського керівництва. Політика соціалістичної індустріалізації: причини основний зміст й результати. Радянське село й «революція зверху» як основний метод соціалістичної перебудови сільського господарства. Суспільно-політичне, духовне й культурне життя в умовах завершення формування радянської авторитарної системи. Формування культу особи Й. Сталіна. Причини формування культу особи, його наслідки та шляхи подолання. Утвердження

одноосібної влади Сталіна. Суцільна колективізація. «Великий терор». Роль культу Сталіна в генезисі тоталітарного суспільства в СРСР. СРСР напередодні у роки Другої світової війни. СРСР напередодні у початковий період Другої світової війни. 1941–1945 рр. на теренах колишнього СРСР: основні події та їхнє історичне значення. Ідеологія, культура та духовне життя країни в роки війни.

Тема 1.12. Світ у роки Другої світової війни

Причини, характер і періодизація Другої світової війни. Хід війни. Окупаційна політика Німеччини. Кримська (Ялтинська) конференція. Військова поразка та капітуляція Німеччини. Проголошення створення ООН. Берлінська (Потсдамська) конференція та її рішення. Підсумки та наслідки Другої світової війни.

2. КРАЇНИ ЄВРОПИ Й АМЕРИКИ У 1945 р. – НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.

2.1. Повоєнний розвиток СРСР. Розпад Радянського Союзу та його наслідки

Радянський Союз у повоєнний період (1945–1953). Міжнародні відносини й зовнішня політика СРСР. Альтернативи повоєнного розвитку країни. Відбудова народного господарства. Суспільно-політичне й культурне життя в країні. Соціально-економічні, політичні й духовні зміни в СРСР початок 60-х рр. – 1985 рр. Міжнародні відносини й зовнішня політика радянського керівництва в умовах загострення «холодної війни». Соціально-економічний розвиток СРСР: досягнення протиріччя, наростання проблем. Суспільно-політичне життя. Вітчизняна наука та культура. Кризовий стан і ліквідація СРСР (1985–1991). Міжнародні відносини та «Нове політичне мислення» М. Горбачова. Внутрішньополітичне життя країни. Економічні проблеми перебудови. Радянська культура й наука на завершальному етапі існування СРСР. Розпад СРСР і його наслідки. Російська Федерація на сучасному етапі (1991–2021). Процес перебудови російського суспільства. Духовне життя суспільства. Основні напрями зовнішньої політики В.Путіна та їхня оцінка.

Тема 2.2. Німеччина в 1945 р. – на початку ХХІ ст.

Рішення Потсдамської конференції щодо Німеччини. Утворення ФРН і НДР. Західнонімецьке «економічне диво»: сутність, чинники й передумови. Економічний розвиток ФРН у кінці 1950-60-х років. Політика уряду Л. Ерхарда. «Велика

коаліція» при владі. Уряд Кізінгера-Брандта та його політика. Надзвичайне законодавство. Соціальні рухи. Проблема «нових лівих». Формування позапарламентської опозиції. Вибори 1969 року: поразка ХДС/ХСС і формування кабінету «малої коаліції». Проголошення Німецької Демократичної республіки. Зміни в політичній системі НДР у другій половині 1950–60-х рр. Відставання темпів економічного росту в змаганні з ФРН. «Берлінська стіна». Спроби економічних реформ і їх провал. Внутрішня й зовнішня політика уряду коаліції СДПН-ВДП у 1969–1982 рр. «Нова східна політика» уряду В. Брандта. Економічна політика уряду Брандта-Шмідта. Криза середини 1970-х років і її наслідки. Перехід влади до коаліції ХДС-ХСС і ВДП (1982). Канцлерство Гельмута Коля. Відновлення економічного зростання. Боротьба з тероризмом. Гнучкість зовнішньополітичного курсу. Культ особи Е. Хонеккера в НДР. Спроби здійснення реформ у НДР. Крах «Берлінської стіни». Поява нових партій. Проблема об'єднання двох німецьких держав. Об'єднання Німеччини. Розвиток Німеччини у 1990–2021 рр.

Тема 2.3. Франція в 1945 р. – на початку XXI ст.

Співвідношення політичних сил у Франції після визволення з-під німецької окупації. Конституція 1946 року й утворення Четвертої республіки. Соціально-економічні та політичні перетворення. Зовнішня політика Франції в кінці 1940-х – у середині 1950-х рр. Колоніальні війни. Конституція 1958 року та створення П'ятої республіки. Вибори 1969 року. Політика уряду Ж. Помпіду. Зближення лівих сил, їхня спільна програма. Президентські вибори 1974 року. Уряд Жискар д'Естена і його політичний курс. Соціально-економічний розвиток Франції в 1970-х рр. Криза 1981 року. Обрання Ф. Міттерана президентом Франції. Зовнішня політика уряду Міттерана-Моруа. Перемога правих партій на виборах 1986 року у Франції. Неоліберальний курс кабінету Ж. Ширака. Повторне обрання Ф. Міттерана президентом Франції. Його внутрішня й зовнішня політика. Розвиток Франції в 1995–2021 рр.

Тема 2.4. США в 1945 р. – на початку XXI ст.

Зміцнення міжнародних позицій США внаслідок Другої світової війни. Повоєнний зовнішньополітичний курс США. Внутрішня й зовнішня політика

адміністрації Дуайта Ейзенхауера. Програма «нових рубежів» Дж. Кеннеді. Виборча компанія 1964 року. Програма побудови «великого суспільства». Внутрішня політика уряду Л. Джонсона. Зовнішня політика США в 1960-х рр. Вибори 1968 року й прихід до влади республіканців. Соціально-економічний курс урядів Р. Ніксона й Дж. Форда. Суспільні рухи й партійно-політична боротьба в США в кінці 1960-х – першій половині 1970-х років. «Криза довіри» й прихід до влади Д. Картера. Президентство Р. Рейгана. Виборча кампанія 1988 року в США Політика уряду Дж. Буша. Кампанія 1992 року й повернення демократів у Білий дім. Розвиток США в 1993–2021 рр.

Тема 2.5. Італія в 1945 р. – на початку XXI ст.

Підсумки Другої світової війни. Парламентські вибори 1948 року. Внутрішня й зовнішня політика уряду А. Де Гаспері. Аграрна реформа. Підписання мирного договору. Парламентські вибори 1953 року й утворення центристської коаліції. Італійське «економічне диво», його чинники й соціальні наслідки. Еволюція політичної програми ІСП. Економічний розвиток і науково-технічний прогрес в Італії в 1960-х рр. Економічна криза середини 1970-х рр. і її наслідки. Парламентські вибори 1976 року. Політика «національної солідарності». Б. Краксі й новий політичний курс ІСП. Результати парламентських виборів 1979 року. П'ятипартійна коаліція та її політика. Розвиток Італії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Тема 2.6. Велика Британія в період з 1945 р. – на початок XXI ст.

Становище у Великій Британії наприкінці Другої світової війни. Внутрішня й зовнішня політика консерваторів в 1951–1957 рр. «Суецька криза». Соціально-економічний розвиток Великобританії в 1950-х роках. Науково-технічна революція та її вплив на економічний розвиток Великої Британії. Політика консервативних кабінетів. Боротьба з програмних питань в лейбористській партії. Еволюція політики «цін і доходів». Велика Британія в європейській політиці 1960-х років. Початок Ольстерської кризи. Завершення переходу від імперії до Британської Співдружності націй. Перемога консерваторів на виборах 1970 року. Закон про відносини в промисловості. Вступ Англії в ЄЕС. Загострення кризи в Північній Ірландії. Страйк

шахтарів. Падіння уряду Е. Хіта. Внутрішня політика кабінету Г. Вільсона. «Соціальний контракт». Референдум про участь Великобританії в ЄЕС. Вибори 1979 року та прихід до влади консерваторів. Внутрішня політика уряду М. Тетчер. Затяжний конфлікт в Ольстері. Закон про відвернення тероризму. Зовнішньополітичний курс кабінету М. Тетчер. Фолклендська (Мальвінська) криза. Незгоди в консервативній партії з проблем європейської інтеграції. Причини відставки М. Тетчер. Розвиток Великобританії у кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Тема 2.7. Країни Південної Європи в другій половині 1940-х – на початку ХХІ ст.

Іспанія у роки диктатури Франціско Франко. Державно-політичний устрій країни – система 6 хартій, каудильїзм, репресії, адміністративний централізм і обмеження прав національних меншин. Соціально-економічний розвиток Іспанії в другій половині 1940-х – середині 1970-х рр. Зовнішня політика. Смерть Ф.Франка й перехід влади до рук принца Хуана Карлоса Бурбона. Лібералізація й демократизація суспільно-політичного життя. Парламентські вибори 1977 року. Соціально-економічний розвиток Португалії в другій половині 1940-х – середині 1970-х рр. Диктатура Салазара-Каетану. Зовнішня політика країни. Суспільно-політична криза першої половини 1970-х рр. Революція гвоздик (25 квітня 1974 року). Відновлення демократичних прав і свобод. Дефашизація країни. Припинення колоніальних війн. Ухвалення Конституції 1976 року й початок «соціалістичного експерименту». Розкол у таборі лівих політичних сил. Повернення до влади прихильників ліберального шляху розвитку. Соціально-економічний і внутрішньополітичний розвиток Португалії в 1980-х рр. Вступ до ЄЕС. Становище в Греції в перші повоєнні роки. Громадянська війна між комуністами й прихильниками прозахідної орієнтації. Соціально-економічний і внутрішньополітичний розвиток Греції в 1950-х – середині 1960-х рр. Диктатура «чорних полковників». Проголошення республіки (1974) і початок демократизації країни. Вступ до ЄЕС (1981). Головні тенденції розвитку Греції в 1980-х рр. Розвиток країн Південної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Тема 2.8. «Малі країни» Північної й Західної Європи в 1945 – на початку

XXI ст.

Політичний устрій країн Північної Європи. Провідні партії, їхня соціальна основа й роль у суспільно-політичному житті. Соціально-економічний розвиток країн Північної Європи: структура господарства й виробнича спеціалізація. «Шведська модель соціалізму». Різні темпи інтеграції країн Північної Європи до ЄЕС. Особливості євроатлантизму Данії і Норвегії. Послідовний нейтралітет Швеції й Фінляндії.

Політичний устрій країн Бенілюксу. Провідні партії, їхня соціальна основа й роль у суспільно-політичному житті. Соціально-економічний розвиток країн Бенілюксу: структура господарства й виробнича спеціалізація. Фламандська проблема й поступова еволюція державно-територіального устрою Бельгії. Участь держав Бенілюксу в процесі євроінтеграції. Зовнішня політика Бельгії, Нідерландів і Люксембургу.

Політичний устрій Австрії. Утворення класичної двопартійної системи. Соціально-економічний розвиток Австрії: структура господарства й виробнича спеціалізація. Роль держави в господарському житті країни. Зовнішня політика Австрії в повоєнний період.

Швейцарія. Специфіка політико-правової системи Швейцарії та її державно-територіального устрою. Соціально-економічний розвиток країни: структура господарства в виробнича спеціалізація. «Універсальний нейтралітет» Швейцарії.

Соціально-економічний та політичний розвиток «Малих країн» Північної та Західної Європи у 1980-х – на початку XXI ст.

Тема 2.9. Румунія, Угорщина й Албанія в другій половині 1940-х рр. – на початку XXI ст.

Створення тимчасового уряду. Парламентські вибори в листопаді 1945 року та проголошення республіки. Демократичні перетворення. Початок відновлення економіки. Політична боротьба 1953–1956 рр. Народні виступи та їхнє придушення радянськими збройними силами. Утворення уряду на чолі з Я. Кадаром. Економічні реформи 1960-х рр.: їхня сутність і ступінь ефективності. Наростання кризових явищ в економічному, соціальному й суспільно-політичному житті Угорщини

наприкінці 1970-х – у середині 1980-х рр. Зміни в керівництві країною. Розпуск УСРП. Створення нових партій. Діяльність Угорського демократичного форуму. Підсумки парламентських виборів 1990 року.

Політична боротьба в Румунії одразу після визволення країни. Уряд Петру Гроза. Ліквідація монархії. Підготовка й проведення аграрної реформи. Перший п'ятирічний план. Структурні диспропорції в народному господарстві. Наростання соціальної напруги. Порушення законності й репресії. Продовження прискореної індустріалізації в Румунії в 1960-х рр. Авторитарний режим Н. Чаушеску. Особливий зовнішньополітичний курс Румунії. Симптоми системної політичної й економічної кризи. Наростання соціальної напруги в країні в 1980-х рр. Події в Тімішоарі. Початок народного повстання. Бої в Бухаресті. Втеча й страта Ніколає й Олени Чаушеску. Діяльність Фронту національного порятунку. Створення нових і відродження «історичних» партій.

Визволення Албанії. Перетворення національно-визвольних рад в органи народної влади. Політичні й економічні зміни. Однопартійна система. Загострення відносин із Радянським Союзом. Ізоляціоністська політика албанського керівництва. Соціально-економічний і внутрішньополітичний розвиток Албанії в 1960-80-х рр.

Розвиток Угорщини, Румунії й Албанії наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Тема 2.10. Країни Латинської Америки в 1980-х – на початку ХХІ ст.

Прискорення економічного розвитку латиноамериканських країн під час Другої світової війни й у перші повоєнні роки. Посилення демократичних тенденцій. Основні тенденції соціально-економічного й політичного розвитку країн регіону в кінці 1940–50-х рр. Криза традиційних структур латиноамериканського суспільства в другій половині 1950-х – середині 1960-х рр. Інтеграційні процеси в Латинській Америці. Економічний розвиток Латинської Америки в другій половині 60-х років. Втручання США у внутрішні справи країн Центральної Америки. Соціально-економічний і політичний розвиток Куби в 1970–80-х роках. Розвиток країн Латинської Америки наприкінці 1980-х років – на початку ХХІ ст.

Тема 2.11. Розвиток міжнародних відносин у другій половині 1940-х – на початку ХХІ ст.

Головні наслідки й результати Другої світової війни. Початок діяльності ООН. Процеси над головними військовими злочинцями. Проблема мирних договорів із Німеччиною й Австрією. Мирні договори з колишніми союзниками Німеччини у війні. Мирне врегулювання відносин із Японією. Сан-Франциський договір.

«Холодна війна», її причини й основні форми. Доктрина Трумена. План Маршалла. Зовнішньополітичний курс СРСР. Розкол Німеччини. Формування ворожих воєнно-політичних блоків. Гонка озброєнь. Створення ракетно-ядерної зброї. Національно-визвольні революції й боротьба за незалежність у країнах Південно-Східної Азії й Тихого океану. Боротьба за незалежність у країнах Близького Сходу й Північної Африки. Арабо-ізраїльські війни. Війна в Кореї та її вплив на міжнародну ситуацію. Конференція в Женеві та припинення війни в Індокитаї. «П'ять принципів мирного співіснування». «Суецька криза» та троїста агресія проти Єгипту. Рух неприєднання. Вступ ФРГ до НАТО. Організація Варшавського договору (ОВД). Державний договір із Австрією. XX з'їзд КПРС і нова концепція зовнішньої політики СРСР.

Основні принципи й напрями зовнішньої політики країн НАТО і ОВД в 1950-60-х рр. Проблема безпеки в Європі. «Німецьке питання». Проблема роззброєння. Московський договір про заборону випробувань ядерної зброї в трьох середовищах. Зростання ролі країн «третього світу». Інтервенція в Конго. «Карибська криза». Близькосхідний конфлікт: витоки й війна 1967 року. Агресія США у В'єтнамі.

Розрядка міжнародної напруженості в 1970-х рр. Угоди ОСВ-1, ОСВ-2. Паризька угода й конференція щодо В'єтнаму. Розрядка в Європі. Заклучний акт СБСЄ. Поворот до конфронтації наприкінці 1970-х – у першій половині 1980-х рр. і його причини. Гонка озброєнь і проблема роззброєння. Індійсько-пакистанська сутичка 1971 року. Арабо-ізраїльська війна 1973 року. Ірано-іракська війна (1980–1988 рр.). Війна СРСР в Афганістані. Вторгнення США в Гренаду й Панаму. Конфлікти в Африці. Агресія Іраку проти Кувейту.

Радянсько-американські відносини в другій половині 1980-х рр. Угода щодо РСД-РМД. Договори про скорочення стратегічних наступальних озброєнь (СНВ-1, СНВ-2). Віденська й паризька зустріч представників держав-учасниць СБСЄ. Угода

про скорочення звичних озброєнь в Європі. Курс на національне примирення в Афганістані, Нікарагуа, Камбоджі, Анголі і Намібії. Припинення діяльності РЕВ і ОВД. Об'єднання Німеччини й міжнародно-правове врегулювання «німецької проблеми». Міжнародні відносини в кінці ХХ – на початку ХХІ століття.

Тема 2.12. Головні тенденції у розвиткові світу після 1991 року

Розвиток міжнародних відносин після розпаду СРСР. Розвал Югославії й етнічні конфлікти на її терені. Нові регіональні конфлікти й зростання ролі у їхньому вирішенні ООН. Рух неприєднання. Загострення проблеми «Північ-Південь». Формування нового світового порядку.

Новий етап НТР і його особливості. «Інформаційне суспільство». Глобалізація: її причини, сутність, рушійні сили та впливи на розвиток людської цивілізації. Посилення ролі транснаціональних корпорацій. Поглиблення економічної й політичної інтеграції в Європі. Розширення ЄЕС. Протиріччя в ЄЕС. Європейський парламент. «Єдиний європейський акт». Маастріхтські угоди. Проблема переходу до єдиної валюти – євро. Шенгенські угоди. Особливості інтеграційного процесу в Північній Америці (НАФТА). Нерівномірність поширення глобалізації. Зародження й розгортання антиглобалістського руху. Глобальні проблеми сучасності. Проблема міжнародної злочинності й тероризму.

Якісні зрушення в структурі зайнятості, професійному складі й матеріальному становищі трудящих. Середній клас. Нові маргінальні верстви суспільства. Міграції робочої сили. Становище іноземних робітників. Соціальні протиріччя. «Зелені». Рух «громадянських альтернатив».

Роль церкви й сучасному світі. Нові явища в культурі. Розвиток суспільно-філософської думки. «Нові праві». Зміни в мистецтві. Постмодернізм. Світова «масова культура».

3. АФРО-АЗІЙСЬКИЙ СВІТ У 1918–1945 рр.

Тема 3.1. Основні тенденції розвитку країн Азії й Африки в 1918–1945 рр. Японія та Корея у 1918–1945 рр.

Європейське домінування. Роль західноєвропейських країн і США в Азії й Африці. Основні колоніальні імперії. Колонії. Напівколонії. Залежні країни.

Вплив Першої світової війни на колонії та напівколонії. Паризька мирна конференція. Переділ колоній і сфер впливу.

Політика колоніальних держав у країнах Азії й Африки. Методи колоніальної й напівколоніальної експлуатації. Економічна, політична й соціокультурна трансформація афро-азіатських країн.

Антиколоніальний національно-визвольний рух. Афро-азіатські країни в роки Другої світової війни.

Японська імперія в перші післявоєнні роки (1918–1923) Економічне й соціально-політичне становище. «Рисові бунти» 1918 року. Міжнародне становище й зовнішня політика. Японія на Вашингтонській конференції. Суперництво з Великобританією та США. Інтервенція в Росії. Нормалізація відносин із СРСР.

Японія в 1923–1929 рр. Пожвавлення економічного розвитку. Раціоналізація й модернізація виробництва. Демократизація. Основні політичні партії. Правління уряду партії кенсейкай (1924–1927). Соціальні реформи. Правління уряду партії сейюкай (кабінет генерала Танака) (1927–1929). Утворення партії мінсейто. Ліберально-демократична політика уряду партії мінсейто (1929).

Японія в роки світової економічної кризи (1930–1933). Економічний спад. Пошуки шляхів виходу із кризи. Організація «Молоді офіцери»: програма й лозунги, тактика боротьби. Антиурядовий військовий заколот 1931 року. Політика уряду партії сейюкай. Розширення ролі держави у сфері економіки. Активізація зовнішньої політики. Окупація Маньчжурії. Військовий путч «молодих офіцерів» у 1932 році, прихід до влади «надпартійного кабінету».

Японія в 1933–1941 рр. Соціально-економічний і політичний розвиток. Прискорення темпів економічного зростання. Мілітаризація всіх сфер суспільного життя. Парламентські вибори 20 лютого 1936 року. Перемога ліберально-демократичних партій. Військовий путч «молодих офіцерів» 26 лютого 1936 року. Парламентські вибори 30 квітня 1937 року. Перемога ліберально-демократичних партій. Політика «надпартійних урядів». Агресивна зовнішня політика. Війна в Китаї. Європейська війна 1939–1940 рр. і політика Японії. Зближення з Німеччиною та Італією. Загострення протиріч із Великою Британією та США. Підготовка до

широкомасштабної війни. Саморозпуск політичних партій і профспілок улітку 1940 року. Створення Асоціації допомоги трону. Ідея створення “великої східної сфери співпроцвітання”.

Японія в грудні 1941 – вересні 1945 рр.

Корея в складі Японської імперії. Колоніальна політика Японії в Кореї. Генерал-губернаторство Чосон. Запровадження «культурного управління». Національно-визвольний рух. Швидкі темпи соціально-економічного розвитку.

Тема 3.2. Китай у 1918–1945 рр..

Піднесення національно-демократичного руху в 1918–1924 рр. Соціально-економічне й політичне становище. Політична роздробленість країни. Мілітаристські режими. Політика центрального пекінського уряду. Патріотичний «Рух 4 травня» 1919 року. Утворення Комуністичної партії Китаю (КПК) 1921 року. «Рух за нову культуру». Створення Кантонського революційного уряду Сунь Ясена (1923) Реорганізація Гоміньдану. Зближення із СРСР і союз із КПК. Курс на об'єднання Китаю. Нове трактування «трьох народних принципів» Сунь Ясена. Організація єдиного фронту Гоміньдану і КПК (початок 1924 року). Підготовка до Північного походу. Роль СРСР. Відносини між Гоміньданом і КПК. Смерть Сунь Ясена у березні 1925 року.

Національно-демократична революція 1925–1927 рр. Розстановка суспільно-політичних сил у країні на початку 1925 р. «Рух 30 травня». Північний похід Національно-революційної армії (липень 1926 – квітень 1927 рр.). Взяття Шанхая й Нанкіна. Загострення протиріч усередині єдиного фронту. Формування уряду Чан Кайши в Нанкіні. Розпад єдиного фронту. Збройні сутички між комуністами й гоміньданівцями. Початок громадянської війни між ними.

Китайська республіка (1927–1937). Становлення гоміньданівського режиму. Державний устрій. Монополія партії Гоміньдан на владу. Внутрішня й зовнішня політика. Громадянська війна під проводом КПК проти гоміньданівського режиму. Захоплення Японією Маньчжурії в 1931 році. Китайська Радянська Республіка на півдні Китаю. Поразка КПК і «Великий похід» прокомуністичної Червоної Армії в Північно-Західний Китай.

Національно-визвольна війна китайського народу проти японських загарбників (1937–1945). Китайська республіка й Особливий район Китаю. Японська окупація приморських територій Китаю. Колабораціоністський «національний уряд» Ван Цзинвєя.

Тема 3.3. Британська Індія в 1918–1945 рр.

Індія в 1918–1922 рр. Соціально-економічне й політичне становище. Закон про управління Індією 1919 році (реформа Монтегію-Челмсфорда). Закон Роулетта про антиурядову діяльність 1919 року. Піднесення національно-визвольного руху. М.К.Ганді й реорганізація Індійського національного конгресу (ІНК). Суспільно-політичні й філософсько-етичні погляди Ганді.

Індія в 20-х рр. Прискорення темпів економічного розвитку. Суспільно-політичне життя. Ідейно-політична еволюція Індійського національного конгресу. Основні течії в ІНК. Політика британської колоніальної адміністрації. Комісія Саймона (1928). Комісія М.Неру (1928). Радикалізація ІНК. З'їзд ІНК у Лахорі (грудень 1929 року).

Індія в 30-х рр. Піднесення національно-визвольного руху на початку 30-х рр. Стратегія й тактика Конгресу в нових умовах. Суспільно-політична діяльність М.К.Ганді. Мусульманська Ліга. Конференція «круглого столу» (листопад 1930 року – вересень 1931 року), відновлення кампанії громадянської непокори.

Індія в середині та другій половині 30-х рр. Економічна й політична стабілізація. Зміна тактики ІНК. Курс на парламентські методи боротьби. Розкол ІНК. Діяльність Мусульманської Ліги. Закон про управління Індією (Конституція 1935 року), його обмеженість. Запровадження «провінційної автономії» 1 квітня 1937 року. Вибори до місцевих органів самоврядування. Загострення протиріч між ІНК і Мусульманською Лігою. Ідея «двох націй». Радикалізація ІНК наприкінці 30 х рр. Дж. Неру. С.Ч. Бос.

Британська Індія в роки Другої світової війни. Оголошення Індії воюючою стороною. Закон про оборону Індії (вересень 1939 року). Курс Мусульманської Ліги на створення самостійної мусульманської держави – Пакистан (березень 1940 року). Кампанія громадянської непокори (жовтень 1940 року). Активізація

антибританської діяльності ІНК. Заборона ІНК у серпні 1942 року проблема «індійського колабораціонізму». Протистояння ІНК і Мусульманської Ліги. Політика Великої Британії стосовно Індії. Місія С. Кріппса в Індію. Переговори між британським урядом, ІНК і Мусульманською Лігою про деколонізацію Британської Індії (1944). Культура.

Тема 3.4. Країни Індокитайського півострова в складі Французької колоніальної імперії.

Утворення Індокитайського Союзу (1917). Політико-адміністративний статус різних його складових. Специфіка колоніальної політики Франції. Реформи початку 20-х рр. Лібералізація колоніального управління. Національно-визвольний рух, основні течії й партії у В'єтнамі. Вплив світової економічної кризи на Індокитайський Союз. Стабілізація економічного розвитку й другій половині 30-х років. Вплив європейської війни 1939–1940 рр. на Індокитайський Союз. Капітуляція Франції та японська капітуляція Індокитаю. Період окупації. Створення Ліги незалежності В'єтнаму (В'єт-мін). Проголошення японцями незалежності В'єтнаму, Лаосу і Камбоджі в березні 1945 року

Тема 3.5. Туреччина в 1918–1945 рр.

Крах Османської імперії. Економічне й політичне становище наприкінці 1918 р. – на початку 1919 р. Політика Заходу стосовно Османської імперії. Мудроське перемир'я (30 жовтня 1918 року). Вступ англійських, французьких і грецьких військ на територію Анатолії, Східної Фракії й Ізміру (початок 1919 року). Установлення англо-французького контролю над султанським урядом.

Кемалістська революція 1918–1923 рр. Піднесення національно-патріотичного руху турецького народу. Перші партизанські загони в Анатолії та «Товариство захисту прав». Конгрес місцевих «Товариств захисту прав» у м. Сивас (початок вересня 1919 року). Створення загальнотурецького «Товариства захисту прав Анатолії та Румелії». Обрання Представницького комітету на чолі з генералом Мустафою Кемалем. Завдання кемалістів. Встановлення контролю над Східною Туреччиною. Вибори до загальнотурецьких Національних зборів наприкінці 1919 року. Перемога кемалістів. Прийняття Національними зборами Національної

обітниці в січні 1920 року.

Окупація Стамбула союзними військами 16 березня 1920 року. Розгін Національних зборів. Розрив кемалістів із султаном Мехмедом VI і султанським урядом. Скликання Великих національних зборів Туреччини (ВНЗТ) в Анкарі 23 квітня 1920 року. Створення уряду на чолі з М. Кемалем (3 травня 1920 року). Двовладдя в країні. Політика уряду М. Кемалю. Формування регулярної армії.

Укладення султанським урядом Севрського мирного договору з Антантою 10 серпня 1920 року. Тимчасова Конституція 20 січня 1921 року, прийнята ВНЗТ. Договір про дружбу й братство між РРФСР і кемалістським урядом 16 березня 1921 року. Перемога турецького народу в національно-визвольній війні. Закон ВНЗТ про скасування султанату (1 листопада 1922 року). Саморозпуск ВНЗТ. Організація Народної партії на чолі з Кемалем. Проголошення Турецької республіки 29 жовтня 1923 року. Обрання М.Кемалю президентом. Лозаннська мирна конференція 20 листопада 1922 року – 24 липня 1923 року. Міжнародне визнання незалежної Турецької держави.

Турецька республіка в 1923–1939 рр. Соціально-економічне, суспільно-політичне й міжнародне становище. Внутрішня й зовнішня політика кемалістів. Реформи державного устрою, законодавства, культури й побуту. Скасування халіфату. Відокремлення релігії від держави. Адміністративна реформа. Перша республіканська Конституція 20 квітня 1924 року. Авторитарна система управління з монополією Народно-республіканської партії на владу. Правова й судова реформи. Ідеологія ататюркізму. Економічна політика кемалістів. Аграрна реформа. Ліквідація режиму капітуляцій. Політика етатизму. Пожвавлення суспільно-політичного життя. Курдська проблема. Зовнішня політика. Смерть Ататюрка. Збереження авторитарного режиму.

Туреччина в роки Другої світової війни. Політика нейтралітету. Оголошення війни Німеччині та Японії в лютому 1945 року.

Культура, побут.

Тема 3.6. Іран й Афганістан в 1918–1945 рр.

Іран у 1918–1921 рр. Соціально-економічний і державно-політичний устрій.

Вплив світових подій 1917–1918 рр. на Іран. Відносини з Англією та Росією. Вступ англійських військ на територію Ірану на початку 1918 року. Прихід до влади проанглійського уряду Вогус-ед-Доуле в серпні 1918 року. Англо-іранська угода 9 серпня 1919 року та встановлення британського протекторату над Іраном. Демократичний і національно-визвольний рух в Іранському Азербайджані 1920–1921 рр. Гілянська республіка 1920 року. Державний переворот 21 лютого 1921 року. Політика уряду Зія-ед-Діна Табатабаї. Ірано-радянський договір 26 лютого 1921 року. Державний переворот у травні 1921 року. Уряд Кавам-ес-Салтане. Виведення англійських військ з Ірану. Встановлення радянської влади в Азербайджані, Вірменії та Грузії. Ліворадикальний рух у Гіляні та Хорасані (весна-осінь 1921 року.).

Іран у 20–30-х рр. Зміцнення влади Реза-хана в 1921–1925 рр. Посилення центральної влади. Повалення Каджарів і відновлення влади нової династії Пехлеві. Проголошення Реза-хана спадковим шахом Ірану (грудень 1925 року). Внутрішня й зовнішня політика Ірану. Модернізація країни. Боротьба проти ісламського фундаменталізму.

Іран у роки Другої світової війни. Політика нейтралітету в європейській війні 1939–1941 рр. Англо-радянська окупація Ірану 25 серпня 1941 року. Зречення Реза-шаха від влади на користь Мохаммеда Реза 16 вересня 1941 року. Договір про союз між СРСР, Великою Британією та Іраном 29 січня 1942 року. Соціально-економічне і політичне становище в Ірані.

Культура.

Афганістан у 1918–1921 рр. Проанглійський режим еміра Хабібুলли (1901–1919). Вплив подій 1918 – 1919 рр. у Британській Індії, революції 1917 року та громадянської війни в Росії на Афганістан. Боротьба староафганців і младафганців щодо шляхів подальшого розвитку країни. прихід до влади еміра Аманулли внаслідок дворцевого перевороту в Кабулі в лютому 1919 року. Загострення англо-афганських відносин. Третя англо-афганська війна (травень-червень 1919 року.). Англо-афганський мирний договір 8 серпня 1919 року. Визнання Англією повної політичної незалежності Афганістану.

Афганістан у 1921–1929 рр. Реформи короля Аманулли. Перша Конституція Афганістану 1923 року. Загострення суспільно-політичної боротьби в країні. Ісламський фундаменталізм. Похід на Кабул 1928 року. Повалення короля Аманулли. Контрреформи нового еміра Хабібুলли Газі. Прихід до влади Мухаммеда Надіра (жовтень 1929 року.)

Афганістан у 1929–1939 рр. Проголошення Мухаммеда Надіра падишахом. Його модернізаційні реформи. Пробританська зовнішньополітична орієнтація. Боротьба за владу в країні. Вбивство Надір-шаха в листопаді 1933 року. Новий шах Мухаммад Захір. Економічний розвиток в умовах відносної політичної стабільності.

Афганістан у роки Другої світової війни. Політика нейтралітету. Англо-радянська окупація Афганістану в жовтні 1941 року.

Тема 3.7. Країни Близького Сходу (Ліван, Сирія, Трансйорданія, Палестина) в 1918–1945 рр.

Сирія та Ліван у перші післявоєнні роки (1918–1920). Етнічний і релігійний склад населення. Соціально-економічне становище. Евакуація турецьких військ у жовтні 1918 році. Окупація Сирії англійськими військами, а Лівану – французькими. Паризька мирна конференція. Англо-французька угода 15 вересня 1919 року про перехід Сирії та Лівану під протекторат Франції. Конференція країн Антанти в Сан-Ремо (квітень 1920 року). Надання Франції мандату на тимчасове управління Сирією та Ліваном. Піднесення арабського національного руху. Невдала спроба Фейсала аль - Хашімі утворити незалежну державу «Велика Сирія» в складі Сирії, Палестини та Трансйорданії (травень-липень 1920 року). Утворення держави «Великий Ліван» під протекторатом Франції у вересні 1920 року.

Сирія та Ліван у 20-х рр. Режим прямого колоніального управління 1920–1926 рр. Національно-визвольне повстання в Сирії 1925–1927 рр. Проголошення Ліванської республіки (1926). Запровадження конституційного правління в Лівані в 1928 році. Перемога сирійських націоналістів (Народна партія) на виборах до Установчих зборів 24 квітня 1928 року. Збереження мандатного режиму. Успішний економічний розвиток Сирії та Лівану. Зміцнення позицій французького капіталу.

Сирія та Ліван у 30-х рр. Економічна криза початку 30-х рр. Посилення

антифранцузьких настроїв. Конституція Сирії 1930 р. Конституція Лівану 1934 р. Франко-сирійська та франко-ліванська угоди 1936 р. Збереження мандатної системи. Політика національного уряду Сирії 1936–1939 рр. Деяка демократизація суспільно-політичного життя. Пожвавлення економічного розвитку. Відмова французького парламенту ратифікувати угоди 1936 р.

Сирія та Ліван у роки Другої світової війни. Збереження статусу підмандатної території Франції. Проголошення незалежності Сирії у вересні 1941 року й Лівану в листопаді 1941 року. Проблема взаємовідносин із Францією. Зміцнення позицій націоналістів наприкінці війни.

Трансйорданія. Окупація Йорданії англійськими військами. Утворення Трансйорданського емірату під протекторатом Великої Британії. Відновлення влади еміра Абдалли аль-Хашимі. Соціально-економічне й політичне становище в еміраті. Боротьба за централізацію. Боротьба проти Саудидів. Визнання Англією незалежності Трансйорданського емірату в травні 1923 року. Заснування Народної партії на чолі з еміром Абдаллою. Англо-трансйорданський договір 1928 року. Перша Конституція Трансйорданії (квітень 1928 року). Спад антибританського руху. Соціально-економічний і політичний розвиток Трансйорданії в 30-х рр. Участь Трансйорданії у Другій світовій війні.

Палестина. Окупація Палестини англійськими військами. Конференція країн Антанти в Сан-Ремо (квітень 1920 року). Надання Великій Британії мандату на управління Палестиною. Плани єврейської сіоністської організації щодо Палестини. Політика Великої Британії в Палестині. Палестинський національний рух. Арабський палестинський конгрес і його політика. Сіоністська колонізація Палестини та її наслідки. Арабо-єврейські суперечності. Арабське повстання 1936–1939 рр. Ідея поділу Палестини на дві держави. Політика Англії. Палестина в роки Другої світової війни.

Тема 3.8. Країни Північної Африки (Єгипет, Лівія, Туніс, Алжир). Тропічна та Південна Африка в 1918–1945 рр.

Єгипет під британським протекторатом (1918–1922). Становище Єгипту після закінчення Першої світової війни. Проект Конституції Єгипту (1919), який

передбачав надання Єгипту автономії. Вимога єгипетських націоналістів визнання повної незалежності країни. Єгипетська делегація на Паризькій мирній конференції (1918). Виникнення партії Вафд, її програма (листопад 1918 року). Саад Заглул-паша. Антибританські виступи навесні 1919 року. Відмова британського уряду від протекторату над Єгиптом, визнання його політичної незалежності (1922). Прийняття єгипетським султаном Фуадом I титулу короля. Англо-єгипетський договір 1922 року. Конституція 1923 року. Проголошення незалежності.

Єгипет у 20-х рр. Перші парламентські вибори наприкінці 1923 року й перемога вафдистів. Політика уряду Саада Заглула (1924). Загострення протиріч щодо Судану, виведення із Судану єгипетських військ. Економічне піднесення 1924–1929 рр. Другий вафдистський кабінет (1928). Політична криза 1929 року.

Єгипет у 30-х рр. Економічна криза 1930 році. Активізація суспільно-політичного життя в умовах політичної нестабільності. Авторитарний режим прем'єр-міністра Ізмаїла Сідкі (1930–1933). Масові маніфестації, погроми 1930, 1935 рр. Зусилля британського уряду щодо врегулювання становища в Єгипті. Відновлення Конституції 1923 року (грудень 1935 року). Вибори до парламенту в травні 1936 року й перемога вафдистів. Кабінет Мустафи Неххаса (1936–1937). Тактична боротьба й стратегічне співробітництво з Великою Британією. Англо-єгипетський договір 1936 року. Поразка Вафда на виборах 1938 року. Завершення ліберальної епохи. Посилення ісламістських і профашистських настроїв. «Брати-мусульмани» (1929–1940).

Єгипет у роки Другої світової війни. Запровадження військового стану. Проголошення політики нейтралітету. Пробританська орієнтація. Військові дії 1940–1942 рр. на території Єгипту. Оголошення війни Німеччині в лютому 1945 р.

Лівія. Сенуситський емірат в Кіренаїці на чолі з лідером сенуситів М. Ірисом. Триполітанська республіка на чолі з Комітетом реформи в Західній Лівії. Політика італійських колонізаторів. Прихід до влади в Італії Б. Мусоліні (1922 рік), поновлення воєнних дій проти сенуситів у Лівії (1923–1931). «Замирення» Лівії на початку 30-х рр. Воєнні дії на території Лівії в 1940–1942 рр. Англо-французька окупація Лівії.

Туніс. Колоніальний статус Тунісу. Піднесення анитифранцузької національно-визвольної боротьби наприкінці Першої світової війни. Діяльність туніських націоналістів. Створення Ліберально-конституційної партії «Дустур» (1920), її програма. Економічна й політична стабілізація 20-х рр. Економічна криза 1930–1933 рр. Нове піднесення національно-визвольного руху. Хабіб Бургіба й утворення партії «Новий Дустур» (1934). Народний фронт у Тунісі (1936–1937). Туніс у роки Другої світової війни.

Алжир. Політика французьких колоніальних властей у перші повоєнні роки. Реформи 1918–1919 рр. рух еміра Халіфа. Ліквідація «тубільного кодексу» (1927). Автономістські настрої європейців Алжиру. Виникнення національно-буржуазних організацій. Федерація мусульманських обранців (1927). Асоціація улемів-реформаторів (1931). Народний фронт і проблема Алжиру. Мусульманський конгрес (1937–1938) – невдала спроба союзу лівих сил і мусульманських націоналістів. Створення Партії алжирського народу (березень 1937 року). Алжир у роки Другої світової війни.

Тропічна Африка у 1918–1945 рр. Зміна політичної карти Африки внаслідок поразки Німеччини та її союзників. Мандатна система.

Колоніальна експлуатація й колоніальне управління в країнах Тропічної Африки. Послаблення традиційних інститутів африканського суспільства й роль трайбалізму в нових умовах.

Особливості британського, французького, португальського й бельгійського колоніалізму в Тропічній Африці. Пряма й опосередкована системи управління. Планаційне й фермерське господарство. Монокультурний характер сільського господарства. Торговельна експлуатація. Відхідництво. Урбанізація.

Зародження національно-визвольного руху. Поява культурно-просвітницьких і суспільно-політичних організацій, їхня роль у поширенні антиколоніальних ідей панарабізму, панісламізму й панафриканізму. Панафриканський рух. Поява політичних партій.

Південно-Африканський Союз у 1918–1945 рр. Створення самоврядного британського домініону Південно-Африканського Союзу (ПАС) (1910). Партійно-

політична система. Закон 1913 року про обмеження права придбання землі. Антиколоніальний і соціальний характер боротьби. Африканський національний конгрес. Прихід до влади Націоналістичної партії в 1924 році. Запровадження режиму расової сегрегації. Розширення компетенції уряду ПАС згідно з Вестмінстерським статутом 1931 року. Акт про арбітраж у промисловості (1937). Зростання профашистських настроїв африканців напередодні Другої світової війни. ПАС у роки Другої світової війни.

Культура.

4. КРАЇНИ СХОДУ В 1945 – НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.

Тема 4.1. Країни Азії й Африки після Другої світової війни: особливості розвитку. Японія й Корея в 1945 р. – на початку ХХІ ст.

Процес деколонізації після Другої світової війни, його роль у долі афро-азійських народів. Різниця в рівнях розвитку й політичній ситуації. Завдання досягнення незалежності й соціального прогресу. Основні етапи деколонізації. Поява молодих незалежних держав.

Проблема вибору моделі розвитку в постколоніальний період. Вплив процесів вестернізації та модернізації на країни регіону (тенденції прийняття та відчуження), роль духовних (релігійних і культурних) чинників у формуванні національних ідеологій країн Сходу.

«Холодна війна» та країни Азії й Африки: військове, політичне й ідеологічне протистояння. Конфлікти в зоні «третього світу»: їхні причини й наслідки. Роль ООН у розв'язанні конфліктів на Сході. Бандунгська конференція 1955 року. «Рух неприєднання», його роль й еволюція.

Економічний обмін розвинутих капіталістичних країн із країнами Азії та Африки. Неокolonіалізм. Військово-політичне та економічне співробітництво країн Сходу з СРСР. Крах політики «партнерства».

Зміни в соціально-економічному й політичному розвитку регіонів «третього світу» у 70–90-х рр. ХХ ст. «Нові індустріальні країни» Азії: причини економічного прориву й перспективи розвитку. Регіональні організації країн Сходу, їхня роль у світовій економіці й політиці.

Процеси конфліктогенності на Близькому Сході, країнах Південно-Східної Азії та Тропічної Африки після закінчення «холодної війни». Ісламський фактор і проблема ісламського фундаменталізму. «Ісламська Держава Іраку й Леванту» та регіональна загроза.

Дискусії про результати й перспективи розвитку країн «третього світу». Місце провідних країн Сходу в процесах глобалізації та регіональної інтеграції. Відсталість економічного розвитку – глобальна проблема сучасності.

Японія. Капітуляція Японії й заходи американських окупаційних адміністрацій Д. Макартура та М.Б. Ріджуея (1945–1952). Конституція 1946 року. Аграрна реформа 1946–1949 рр. і соціальне законодавство. Зовнішня політика Японії після Другої світової війни. Військово-стратегічні акції США на Далекому Сході. Сан-Франциський мирний договір 1951 року.

Економічний злет Японії в 60-х – на початку 70-х рр. ХХ ст.: причини та наслідки. ЛДПЯ при владі. Світова енергетична криза 1973–1974 рр., пошук Японією «нової економічної моделі». Відносини із Західною Європою та США, країнами АТР, Близького та Середнього Сходу, СРСР у 60–90-х рр. Рух за мир і заборону атомної зброї.

Причини «перегрівання економіки» Японії на початку 90-х рр. ХХ ст. і політична криза 1993 року, пов'язана з втратою ЛДПЯ парламентської більшості.

Фінансово-економічна криза 1997–1998 рр. у Південно-Східній Азії та проблеми японського суспільства. Сутність антикризових заходів японських урядів І. Морі (2000–2001), Д. Коїдзумі (2001–2006), С. Абе (2006–2007), Я. Фукуда (2007–2008), Т. Асо (2008–2009) – ЛДПЯ; Ю. Хатоями (2009–2010), Н. Кана (2010–2011), Й. Нода (2011–2012) – ДемПЯ; С. Абе (з грудня 2012) – ЛДПЯ.

Зовнішньополітична діяльність Японії на межі ХХ – ХХІ ст. Нерівномірність розвитку японсько-російських стосунків, проблема “північних територій“. Японсько-українські відносини на сучасному етапі. Роль і місце Японії в економіці та політиці сучасного світу.

Наслідки землетрусу в Японії (березень 2011 року), його вплив на погіршення ситуації в країні й АТР, а також на світову економічну кон'юнктуру.

Республіка Корея та КНДР. Наслідки Другої світової війни для Кореї, її поділ. Утворення двох корейських держав: Республіки Корея та КНДР. Проблема єдності країни та протилежні позиції в цьому питанні СРСР і США. Корейська війна 1950–1953 рр. як протистояння Сходу й Заходу.

Південна Корея після Другої світової війни. Проголошення Республіки Корея, аграрна реформа. Внутрішньополітичне становище після закінчення війни 1950–1953 рр. Республіка Корея в 60–70-ті рр. XX ст. Конституція 1972 року й політичний устрій республіки. Повстання 1980 року й прихід до влади Чон Ду Хвана. Зміна політичної ситуації в країні наприкінці 80-х рр. Політичний курс президента Ро Де У. Причини та підсумки швидкого економічного розвитку Південної Кореї в системі «нових індустріальних країн».

Республіка Корея на межі XX–XXI ст. Політичний курс президентів країни Но Му Хена (2003–2007) – Демократична партія тисячоліття; Лі Мен Бака (2008–2013) – Партія Великої країни; Пак Кин Хе (з 2013–2016) – партія Сенурі; Мун Чже Ін (з 2017) – Спільна демократична партія.

Північна Корея. Діяльність Кім Ир Сена (1948–1994) і його соціалістичний експеримент. «Чучхе» – національна ідеологія КНДР. Радянсько-північнокорейські відносини в 70–80-х рр. XX ст. Кім Чен Ир (1994–2011 рр.). Початок нормалізації відносин КНДР і Республіки Кореї. Проблема об'єднання двох корейських республік. Внутрішньо- й зовнішньополітичний курс Кім Чен Ина (з 2011 року).

Тема 4.2. Китай у 1945 р. – на початку XXI ст.

Китай після закінчення Другої світової війни. Загострення конфронтації між КПК і Гоміньданом. Громадянська війна 1946–1949 рр. та її наслідки. Утворення континентальної Китайської Народної Республіки (КНР) і Республіки Китай (на Тайвані). Проблема існування «двох Китаїв» (Тайванська проблема) – дестабілізуючий фактор в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

КНР у 1949–1957 рр.: проблема вибору шляху розвитку. «Відновлюючий період» (1949–1952). Перемога маоїстської лінії в керівництві КПК. Політика «великого стрибка» (1958–1961) і роль Мао Цзедуна. «Період стабілізації» (1961–1965). Зовнішня політика Китаю в 50–60-х рр. XX ст.

«Культурна революція» 1966–1976 рр., установлення в країні військово-бюрократичної диктатури. Боротьба за владу після смерті Мао Цзедуна. Розгром «банди чотирьох». Радянсько-китайські відносини 60–70-х рр. XX ст.

IX з'їзд КПК. Відхід керівництва країни від маоїстської моделі побудови соціалізму. Курс «чотирьох модернізацій» і його сутність. Етапи та особливості реформ Ден Сяопіна (1979–1997 рр.). Вірність китайського керівництва «соціалістичному вибору» («соціалізм з китайською специфікою»). Проблеми внутрішньої політики та демократизації Китаю. Зовнішня політика КНР у 80–90-ті рр., врегулювання відносин з СРСР і США. Нормалізація відносин із країнами Південно-Східної Азії (АСЕАН), розширення зв'язків із Республікою Корея та Японією. Китайсько-українське співробітництво та його перспективи.

Економічні досягнення й потенціал Китаю на початку XXI ст. Внутрішньо- й зовнішньополітичний курс Голів КНР Ху Цзіньтао (2003–2013) і Сі Цзіньпіна (з 2013 року). Проблеми економічного зростання й політичної свободи.

Тема 4.3. Індія в 1945 р. – на початку XXI ст.

Політичне й соціально-економічне становище Індії після Другої світової війни. Піднесення національно-визвольного руху. Політика лейбористського уряду Великої Британії в індійському питанні 1945–1947 рр. «План Маунбеттена» й утворення двох домініонів – Індійського Союзу й Пакистану (15 серпня 1947 року). «Кашмірське» питання та загострення відносин між Індією та Пакистаном. Індо-пакистанська війна 1948–1949 рр.

Проблеми економічного розвитку Індії після отримання незалежності. Розстановка політичних сил у країні, роль ІНК. Діяльність Тимчасового уряду Д. Неру. Конституція 1950 року й проголошення Індії республікою. Реформи Неру (1950–1964): конгресистський «соціалізм» і концепція змішаної економіки. Аграрна реформа. Розвиток державного сектору в промисловості. «Курс Неру» в зовнішній політиці. Індо-пакистанський конфлікт 1965 року й Ташкентська декларація. Індо-китайські й індо-радянські відносини в 60-х рр. XX ст. Індо-пакистанська війна 1971 року й утворення Ісламської Республіки Бангладеш.

Внутрішнє та міжнародне становище Індії в 60-х – на початку 70-х рр. XX ст.

Стиль і методи керівництва І. Ганді (1966–1977), реформи її уряду. Розмежування сил в ІНК. Розкол партії. Посилення діяльності опозиції. Погіршення економічного становища, політична криза в першій половині 70-х рр. Надзвичайний стан 1975 року і його наслідки для соціально-політичного розвитку країни.

Вибори 1977 року та прихід до влади блоку Джаната парті (1977–1979). Спроби втілення в життя буржуазно-консервативної моделі розвитку. Розкол ІНК. Утворення ІНК (І).

Парламентські вибори 1980 року, повернення до влади ІНК (І). Діяльність кабінетів І. Ганді (1980–1984) і Р. Ганді (1984–1989). Проблеми сепаратизму й екстремізму в індійському суспільстві.

Індія в 90-х рр. XX ст. – на початку XXI ст. Економічні реформи конгресистських урядів Н. Рао й К. Гуджрала (1991–1998), пов'язані з активним переходом індійської економіки до ринкових механізмів управління. Прихід до влади опозиційної до ІНК Бхаратія Джаната парті (БДП) (1998). Політика урядів А.Б. Ваджпаї (1998–2004). Комуналізм БДП і його наслідки.

Ідейно-політична еволюція ІНК наприкінці XX – на початку XXI ст., його програма соціально-економічних перетворень (лібералізація економіки, інтеграція Індії в глобальну систему економічних відносин). Перемога ІНК на парламентських виборах 2004 року. Діяльність урядів М. Сінгха (2004–2014) – ІНК та Н.Моді (з 2014) – БДП. Проблеми соціальної стабільності та національної єдності країни на сучасному етапі.

Тема 4.4. Країни Південно-Східної Азії (В'єтнам, Лаос, Камбоджа) і Тихоокеанського регіону (Філіппіни) в 1945 р. – на початку XXI ст.

В'єтнам. Серпнева революція 1945 року й утворення Демократичної Республіки В'єтнам (ДРВ). Франко-в'єтнамські переговори й угоди. Агресія Франції проти ДРВ (1946–1954). Хо Ши Мін. Боротьба в'єтнамського народу проти колонізаторів. Розкол В'єтнаму й втручання США. Соціально-економічні перетворення в ДРВ у 50–60-х рр. Боротьба з американською агресією в Північному В'єтнамі 1964–1975 рр. В'єтнамсько-радянські відносини. Утворення Соціалістичної Республіки В'єтнам (СРВ) в 1976 році. Економічні реформи 80–90-х рр. XX ст. у

В'єтнамі та їхні результати. Сучасний В'єтнам і проблеми глобалізації.

Лаос. Боротьба лаоського народу проти французьких колонізаторів (1945–1975). Громадянська війна та втручання США. Проголошення Лаоської Народно-Демократичної Республіки. Соціалістичні експерименти у внутрішній політиці ЛНДР до 90-х рр. XX ст. Перехід до ринкової економіки на межі XX–XXI ст.

Камбоджа. Деколонізація Камбоджі та перші кроки на шляху незалежності. Внутрішня й зовнішня політика в 60–70-х рр. XX ст. Переворот генерала Лон Нола й позиція США. Партизанська боротьба й режим «червоних кхмерів» (1975–1979). Пол Пот. Кампучійсько-в'єтнамський конфлікт. Роль ООН і країн Південно-Східної Азії в розв'язанні кампучійського вузла. Реставрація монархії в 1993 році. Король Н. Сіанук і його політика (1993–2004). Королівство Камбоджа на сучасному етапі.

Тема 4.5. Індонезія в 1945 р. – на початку XXI ст.

Вигнання японських окупантів і проголошення Республіки Індонезія в серпні 1945 року. Англо-голландська інтервенція 1946–1949 рр. А. Сукарно та його теорія «індонезійського соціалізму». Періодизація політичного розвитку країни: період “парламентської демократії” (1950–1957) і «керованої демократії» (1957–1965). Комуністична партія Індонезії. Заколот «30 вересня» 1965 року. Придушення заколоту, прихід до влади генерала Сухарто. Теорія «нового порядку». Мархаенізм і «панча сила» – національна ідеологія держави. Економічний розвиток Індонезії в 70–80 х рр., причини «економічного дива». Регіональна організація АСЕАН і роль у ній Індонезії.

Політична криза 1998 року, відставка М. Сухарто. Спроби проведення демократичних реформ наприкінці XX – на початку XXI ст. Президент М. Сукарнопутрі (2001–2004). Посилення позицій ісламських фундаменталістів і боротьба з ними владних структур. Вирішення проблеми Східного Тімору (2002). Політичний курс президентів С.Б. Юдхойоно (2004–2014) – Демократична партія; Д. Відодо (з 2014) – Демократична партія боротьби Індонезії. Стосунки Індонезії з «новими індустріальними країнами», її роль у процесах глобалізації та регіональної інтеграції. Перспективи розвитку в XXI ст.

Тема 4.6. Країни Передньої Азії та Середнього Сходу в 1945 р. – на початку

XXI ст. (загальна характеристика). Туреччина в 1945 р. – на початку XXI ст.

Турецька Республіка в перші післявоєнні роки (1945–1950). Внутрішня й зовнішня політика правлячої Народно-республіканської партії. «План Маршалла», «доктрина Трумена», вступ до НАТО як прояви проамериканської політики урядів Туреччини.

Демократична партія при владі (1950–1960), економічна та внутрішньополітична криза в турецькому суспільстві в 1958–1960 рр.

Військовий переворот 1960 року. Туреччина в період Другої республіки (1960–1980). Конституція 1961 року. Складність і суперечливість економічного й політичного розвитку в 60–70-х рр.

Туреччина в роки авторитарного військового режиму (1980–1983) й «обмеженої демократії» (1983–1989). Військовий переворот 1980 році. Конституція 1982 року. Політика уряду С. Деміреля. Економічна стратегія Т. Озала. Курс на європейську інтеграцію.

Турецька Республіка на межі XX–XXI ст. Політика кабінетів С. Деміреля й Т. Чиллер (Партія правильного шляху). Посилення позицій ісламістів. Успіх проісламської Партії благоденства на чолі з Н. Ербаканом.

Економічна стратегія й зовнішньополітичні орієнтири Туреччини наприкінці 90-х рр. XX – на початку XXI ст. Діяльність урядів А. Гюля та Р.Т. Ердогана (з березня 2003 року). Політичний курс президента А. Гюля (з 2007 року). Доля ісламізму в Туреччині на сучасному етапі.

Президентські вибори 10 серпня 2014 року. Політичний курс президента Реджепа Тайіпа Ердогана («Партія справедливості й розвитку»).

Тема 4.7. Іран в 1945 р. – на початку XXI ст.

Соціально-економічне й політичне становище країни наприкінці Другої світової війни. Діяльність урядів А. Кавама-ес-Салтане (1946–1947) і М. Мосаддика (1950–1953). Військовий переворот генерала Захеді. Політична криза.

Економічний і соціально-політичний розвиток Ірану в 60-х – першій половині 70-х рр. «Біла революція»: її сутність і наслідки.

Загострення внутрішніх протиріч у країні. Криза шахського режиму. Народні

виступи восени 1978 року. Причини, характер, основні етапи ісламської революції 1978–1979 рр. Роль у її подіях шіїтського духівництва. Аятолла Р.М. Хомейні. Проголошення Ісламської Республіки Іран (ІРІ). Конституція 1979 року. Внутрішня й зовнішня політика ІРІ. Ірано-іракська війна 1980–1988 рр.: причини, хід і наслідки.

Курс на часткову «дехомейнізацію» після 1989 року. Боротьба ортодоксів і реформаторів в Ірані у 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Внутрішній розвиток і зовнішня політика держави за президентства М. Ахмадінежада (2005–2013). Президентські вибори 3 серпня 2013 року Внутрішньо- та зовнішньополітичний курс Хасана Роухані. Доля «ядерної програми» Ірану.

Основні проблеми сучасного розвитку Ірану.

Тема 4.8. Афганістан в 1945 р. – на початку ХХІ ст.

Загальна характеристика економічного й політичного розвитку Афганістану після Другої світової війни. Повалення монархії в 1973 році та проголошення Афганістану республікою. Політика уряду М. Дауда (1973–1978).

Квітневі події 1978 року, їхня сутність і наслідки. Створення Демократичної республіки Афганістан (ДРА). Фракційна боротьба в Народно-демократичній партії Афганістану (НДПА). Диктатура Х. Аміна. Введення радянських військ до Афганістану й ескалація внутрішніх протиріч.

Загострення ситуації в регіоні. Політика кабінету М. Наджибулли. Радянська й американська позиції в «афганському питанні» до початку 90-х рр. ХХ ст. Радянсько-американська угода про припинення допомоги афганському урядові й опозиції. Усунення від влади президента М. Наджибулли в квітні 1992 року. Прихід до влади моджахедів.

Проголошення Ісламської республіки Афганістан (1992–1996). Продовження громадянської війни. Рух «Талібан»: його характер і сутність. Установлення контролю талібів над більшістю територій Афганістану.

Ісламський емірат Афганістан (1996–2001). Теократичний характер режиму талібів. Ісламський фундаменталізм у дії. Економічний занепад країни. Міжнародне становище. Антитерористична воєнна операція США проти талібів 2001 році. Повалення уряду талібів.

Афганістан на початку XXI ст. Політичний курс президента Х. Карзая (2002–2014). Роль міжнародних сил підтримання безпеки. Президентські вибори 5 квітня (1-й тур) і 14 червня 2014 року (2-й тур) та їхній спірний результат. Ашраф Гані Ахмадзай (з 2014 року) і його внутрішньо- та зовнішньополітичний курс.

Тема 4.9. Арабські країни Близького Сходу в 1945 р. – на початку XXI ст. Палестинська проблема

«Близькосхідна проблема». Сутність і витоки палестинської проблеми. Рішення Асамблеї ООН 1947 року. Утворення держави Ізраїль (1948). Арабо-ізраїльські війни як спроби розв'язання палестинської проблеми збройним шляхом. Організація визволення Палестини. Ясир Арафат. Палестинська інтифада – мирне повстання арабів на окупованих Ізраїлем землях. Загострення арабо-ізраїльського конфлікту після смерті Я. Арафата (2004). Обрання нового Президента Палестинської автономії Махмуда Аббаса (січень 2005 року). Загострення ситуації в Палестинській автономії внаслідок перемоги на парламентських виборах 2006 року радикального угруповання ХАМАС.

Вплив подій «арабських революцій» 2010–2011 рр. на протікання арабо-ізраїльського конфлікту. Загострення близькосхідної проблеми влітку 2014 року

Ірак після Другої світової війни. Посилення позицій Великої Британії та США в Іраку. Політичний устрій і економіка країни. Багдадський пакт. Криза в країні на середину 50-х рр. і революція 1958 р. Абдель-Керим Касем. Нестабільність у 60-х рр. XX ст. і прихід до влади Партії арабського соціалістичного відродження (ПАСВ). Економічні й соціально-політичні перетворення в країні. «Курдська проблема».

Прихід до влади Саддама Хусейна ат-Такриті (1979–2003). Становлення тоталітарного режиму з монополією баасистської партії на владу й тотальною ідеологізацією суспільного життя. Продовження політики «некапіталістичного розвитку». Зовнішня політика Іраку. Ірано-іракська війна: причини, хід, наслідки. Агресія Іраку проти Кувейту (серпень 1990 року). Операція багатонаціональних сил «Буря в пустелі» (січень 1991 року). Воєнна кампанія американо-британської коаліції проти Іраку 2003 року.

Ірак у період американської окупації (з весни 2003 року). Тимчасова Конституція (березень 2004 року). Сучасний суспільно-політичний й економічний розвиток Іраку. Вплив «арабських революцій» 2010–2011 рр. на Ірак.

Ісламістське угруповання «Ісламська Держава Іраку й Леванту» й ідея створення халіфату. Захоплення ІДІЛ влади в північних провінціях Іраку (літо 2014 року). Інтернаціоналізація конфлікту на сучасному етапі та реакція світової спільноти.

Ліван у другій половині 40-х рр. Провал «доктрини Ейзенхауера» в Лівані. Ліван у 1968–1984 рр. Сучасний соціально-економічний і політичний розвиток сучасного Лівану.

Сирія. Політична криза в Сирії в 40–50-х рр. Утворення Об'єднаної Арабської Республіки (ОАР) (1958–1961), причини її розпаду. Зміна курсу розвитку в 60-х рр. ХХ ст. Прихід до влади Партії арабського соціалістичного відродження (ПАСВ). Політичний курс президентів Хафеза Асада (1970–2000) та Башара Асада (з 2000 року).

Вплив близькосхідних «арабських революцій» 2010–2011 рр. на Сирію та їхній резонанс у країні. Збройні виступи опозиції (з березня 2011 року) з метою зміни політичної влади. Затяжна громадянська війна в Сирії: оцінки та прогнозування розвитку подій. Фактор Ісламської Держави Іраку і Леванту та загострення ситуації в Сирії. Проблема біженців із країн Близького Сходу.

Тема 4.10. Арабські країни Північної Африки в 1945 р. – на початку ХХІ ст. Єгипет. Лівія. Алжир

Єгипет. Піднесення національно-визвольної боротьби після Другої світової війни. Липнева революція 1952 року Г.А. Насер. Реформи Г.А. Насера. «Арабський соціалізм» і його сутність. Англо-франко-ізраїльська агресія 1956 року та її провал. Утворення Об'єднаної Арабської Республіки (ОАР). «Шестиденна війна» 1967 року з Ізраїлем і поразка Єгипту.

А. Садат і зміна внутрішньо- та зовнішньополітичного курсу країни (1970–1981). Політичний курс й економічні реформи президента М.Х. Мубарака (1981–2011). Проблеми демократії та громадянського суспільства.

Вплив революційних подій оку Тунісі (грудень 2010 р.) на ситуацію в Єгипті.

Єгипетська революція 25 січня – 11 лютого 2011 року. Відставка уряду і президента М.Х. Мубарака. Встановлення тимчасової військової диктатури. Перехід влади до Вищої ради Збройних сил. Призупинення дії конституції й розпуск парламенту. Арешт екс-президента М.Х. Мубарака (13 квітня 2011 року), судовий процес над ним. Обрання президентом Єгипту М. Мурсі (організація «Брати мусульмани») (25 червня 2012 року). Вплив революційних подій в Єгипті на ситуацію на Синайському півострові. Світова реакція на єгипетські події.

Державний переворот 3 липня 2013 року. Скиннення президента М. Мурсі. Переслідування новою владою організації «Брати мусульмани». Президентські вибори 8 червня 2014 року. Політичний курс президента Абдель Фаттаха ас-Сісі.

Лівія в період англо-французької окупації (1943–1951). Надання самоврядного статусу Кіренаїці, Триполітанії та Феццану в 1949–1950 рр.

Сполучене Королівство Лівія в 1951–1969 рр. Конституційна монархія на чолі з Ідрисом ас-Сенусі.

Лівійська Арабська Республіка (1969–1977). Державний переворот 1969 року. Прихід до влади Ради революційного командування на чолі з Муаммаром Каддафі. Авторитарний військовий режим. Будівництво «ісламського соціалізму». «Третя світова теорія» та «Зелена книга» М. Каддафі.

Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамахірія (з 1977 року). Будівництво «лівійського національного соціалізму». Міжнародна ізоляція країни, пошуки шляхів виходу з неї. Кінець ізоляції (початок ХХІ ст.). Основні чинники переходу М. Каддафі до відкритої політики, пошуку компромісу з Заходом.

«Арабська революція» 2010–2011 рр. Криза Лівійської Джамахірії. Початок громадянської війни. Збройне втручання сил НАТО у внутрішні справи Лівії (з березня 2011 року). Створення опозиційного органу правління – Перехідної Національної ради. Загибель М. Каддафі (20 жовтня 2011 року) і масові «зачистки» повстанцями м. Сирт. Відновлення законів шаріату. Лівія без М. Каддафі: сценарії розвитку подій.

Вплив лівійських подій на міжнародну ситуацію та світову економіку.

Алжир. Піднесення національно-визвольної боротьби після Другої світової війни.

Початок збройного повстання проти французьких колонізаторів (1954 рік). Утворення фронту національного визволення. Заколоти алжирських європейців 1958–1960 рр. Евіанська угода 1962 року.

Проголошення незалежної Алжирської Народної Демократичної Республіки 1962 року. Президент А.Бен Белла і «соціалістичний шлях» розвитку. Алжир у 1965 – 1986 рр. Військовий переворот 1965 року. Прихід до влади Революційної Ради на чолі з Х. Бумедьеном. Курс на будівництво «ісламського соціалізму». Ш.Бенджедід. Активізація ісламських фундаменталістів на початку 80-х рр. Алжир у 1986 – на початку XXI ст. Національна хартія 1986 року. Відмова від лозунгів «алжирського соціалізму» й перехід до «ісламського націоналізму». Перемога ісламських фундаменталістів на парламентських виборах 1991 року. Військовий переворот у лютому 1992 року. Введення режиму надзвичайного стану. Заборона діяльності Ісламського фронту порятунку. Політика «національної згоди». Курс на демократизацію.

Заворушення в арабському світі наприкінці 2010 – на початку 2011 рр. Причини і сутність «арабських революцій». Масові виступи в Алжирі (грудень 2010 – лютий 2011 рр.), політизація ісламського фактору (Ісламський фронт порятунку). Заходи президента А.А. Бутефліки, курс на політичні реформи. Відміна надзвичайного стану (24 лютого 2011 року).

Тема 4.11. Країни Тропічної та Південної Африки в 1945 р. – на початку XXI ст.

Піднесення національно-визвольної боротьби в післявоєнні роки. Початок розпаду колоніальної системи в Африці. Перші незалежні держави – Гана, Гвінея. 1960 рік. – рік Африки. Народи й лідери у визвольній боротьбі.

Боротьба за незалежність у 1970–80-ті рр. (Ангола, Мозамбік, Зімбабве, Намібія). Тропічна Африка після деколонізації. Політичні й економічні організації африканських держав. Соціально-економічний розвиток народів Африки після визволення. Політична боротьба з питань політичного розвитку країн. Роль армії. Національні і регіональні конфлікти на континенті. «Холодна війна» та її вплив на держави Африки.

Континент на межі XX і XXI століть: соціально-економічна й політична ситуація.

Південно-Африканська Республіка. Південно-Африканський Союз у 1945–1961 рр. Прихід до влади Національної партії в 1948 р. Політика апартхеїду (апартеїду). Африканський національний конгрес (АНК).

Вихід Південно-Африканського Союзу з Британської Співдружності і проголошення країни Південно-Африканською Республікою в 1961 році. Створення «бантустанів». Масовий протест африканського населення проти політики апартеїду. Роль АНК. Міжнародна ізоляція ПАР.

Піднесення боротьби чорного населення в середині 80-х рр. Частковий демонтаж режиму апартеїду. Реформи уряду Пітера Бота. Президентство Фредеріка де Клерка. Спроба створення перехідних структур влади й підготовки нової нерасової Конституції. «Протокол про взаєморозуміння», підписаний Ф. де Клерком і Н. Манделою. Конституція 1993 року. Парламентські вибори 1994 року. Перемога АНК. Економічний і політичний розвиток країни за президентства Н. Мандели (1994–1999). Сутички на етнічній основі. Політичний курс й економічні реформи президентів ПАР Т. Мбекі (1999–2008), К. Мотланте (2008–2009), Д. Зума (з 2009 р.) – АНК.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ

Методика викладання історії – науково-педагогічна дисципліна, яка визначає завдання та зміст шкільних курсів історії, методи, прийоми й засоби навчання. Предмет методики викладання історії. Місце методики викладання історії в системі психолого-педагогічних наук. Методи дослідження процесу навчання історії. Завдання, зміст і структура курсу «Методика викладання історії» у зво. Основна навчально-методична література. Історична освіта й методика викладання історії в Україні до початку XX століття. Розвиток історико-методичної думки. Підручники з історії та методичні посібники для вчителів.

Основні етапи становлення та вдосконалення шкільної історичної освіти й методики викладання історії в СРСР.

Завдання й умови становлення нового змісту освіти. Створення радянської

школи після перемоги Великої Жовтневої революції. Відмова від релігійно-монархічного змісту програм і підручників дореволюційної школи. Перша радянська програма, підручники з історії. Заміна історії як навчальної дисципліни політосвітою й суспільствознавством. Історико-педагогічні матеріали в програмах ГУСа з суспільствознавства, методичні прийоми його вивчення у 20-ті роки. Відновлення самостійного курсу історії на початку 30-х рр. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 16 травня 1934 році «О преподавании гражданской истории в школах СССР»; значення цього документу для розвитку шкільної історичної освіти. Структура й зміст шкільних курсів історії. Створення системи стабільних підручників із історії в кінці 40-х років і їхнє наступне удосконалення до кінця 50-х років. Наукова розробка проблем змісту методики викладання історії. Вивчення історії в школі в роки Другої світової війни та посилення її виховного значення. Введення курсу новітньої історії. Перехід до обов'язкової 8-річної освіти. Укріплення зв'язку школи із життям. Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 8 жовтня 1959 року. «О некоторых изменениях в преподавании истории в школе». Перехід до загальної освіти. Постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР від 14 травня 1965 року: «Об изменении порядка преподавания истории в школах», її значення для подальшого вдосконалення системи історичної освіти в СРСР. Основні напрямки реформи загальноосвітньої та професійної школи. Концепції шкільної історичної освіти кінця 1980-х – початку 90-х рр. ХХ ст. Актуальні проблеми методики викладання історії. Державний стандарт базової й повної середньої освіти (2004).

Розвиток історичної освіти та методики викладання історії в інших країнах.

Сучасна структура та зміст історичної освіти й методична думка в країнах Європи і США. Особливості вивчення історії в школах різних країн. Значення зарубіжного досвіду викладання шкільної історії для розвитку вітчизняної методичної науки.

Сучасна шкільна історична освіта в Україні

Сучасна система шкільної історичної освіти, її особливості. Історія як шкільний навчальний предмет. Комплексний характер завдань вивчення історії:

оволодіння учнями основами міцних і глибоких знань про розвиток суспільства, розвиток умінь, творчого мислення, інтересу до історії, формування переконань і ціннісних орієнтацій. Цивілізаційний, формаційний і стадіально-регіональний підхід до відбору змісту курсів. Лінійний принцип і порядок вивчення курсів історії. Взаємозв'язок курсу історії з іншими навчальними предметами. Головні компоненти змісту та структури сучасних шкільних програм і підручників із історії
Концентрична структура історичної освіти.

Структура та завдання початкового курсу історії України: Пропедевтичний характер курсу, його структура. Нормування початкових уявлень про найважливіші події з історії України. Особливості відбору фактичного матеріалу, хронології й локальних уявлень. Міжпредметні зв'язки. Розвиток навчальних вмінь учнів.

Структура та завдання курсу всесвітньої історії:

Історія стародавнього світу. Зміст курсу історії стародавнього світу. Його хронологічні межі й періодизація. Структура курсу. Основні поняття та провідні ідеї курсу. Критерії відбору навчального матеріалу. Розкриття в курсі історії стародавнього світу найбільш суттєвих ознак розвитку окремих цивілізацій, вивчення питань культури. Міжпредметні й міждисциплінарні зв'язки. Місце узагальнюючих уроків у структурі тем і розділів. Основні вміння учнів. Формування естетичних уявлень учнів.

Історія середніх віків. Характеристика шкільного курсу історії середніх віків, його хронологічні межі, періодизація. Синхроністичний принцип побудови курсу. Основні поняття та провідні ідеї курсу. Доступність розкриття закономірностей розвитку суспільства. Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки. Основні вміння учнів. Значення курсу для формування естетичних і моральних почуттів в учнів.

Нова історія (кінець XVIII – початок XX ст.).

Новітня історія (XX ст.)

Періодизація курсу всесвітньої історії. Країнознавчий принцип побудови навчального матеріалу. Система вивчення основних понять і провідних проблем. Посилення взаємозв'язків у викладанні історії України та всесвітньої історії через систему вступних й узагальнюючих уроків. Міжпредметні та міждисциплінарні

зв'язки. Зв'язок вивчення курсу всесвітньої історії з сучасністю. Розвиток умінь учнів. Значення курсу всесвітньої історії в моральному, естетичному, економічному вихованні.

Історія України. Місце і значення курсу вітчизняної історії в системі історичної освіти. Основний зміст і взаємозв'язок курсу історії України та всесвітньої історії. Структура курсу історії України. Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки курсу історії України. Система історичних фактів, глибина їхнього вивчення в залежності від вікових особливостей учнів. Основні поняття та провідні ідеї курсу, поступове ускладнення понять у залежності від ступеня навчання. Розкриття історичних закономірностей розвитку суспільства. Особливості розвитку цивілізації. Проблемно-тематичне групування навчального матеріалу в старших класах. Вивчення документальних джерел або уривків із них в органічному зв'язку з навчальним матеріалом. Розкриття патріотичних традицій, формування історичної свідомості, розуміння завдань, що стоять перед державою та світовою цивілізацією; усвідомлення ролі України та її місця в Європі та світі.

Формування історичних знань

Значення історичних знань у формуванні наукового світогляду учнів. Структура й функції історичних знань. Їхня роль в реалізації завдань навчання, виховання й розвитку школярів. Компоненти навчального історичного матеріалу: конкретні історичні уявлення, історичні поняття, закономірності історичного розвитку. Специфіка історичних фактів і їхнє значення у вивченні історії. Види історичних фактів. Взаємозв'язок подій і явищ. Співвідношення конкретних фактів і узагальнень у процесі вивчення історії. Види історичних уявлень і їхнє значення в процесі формування історичних знань. Стан вивчення в методичній літературі питання про методику формування історичних уявлень. Прийоми створення уявлень про факти минулого, про історичний час і простір. Історичні поняття як головний компонент історичного матеріалу. Діалектичний взаємозв'язок засвоєння фактів і понять. Формування історичних понять як складова частина формування наукового світогляду й розвитку мислення умів у процесі вивчення історії. Розробка питання про формування понять у сучасній психолого-педагогічній і методичній літературі.

Психологічні особливості засвоєння учнями історичних понять. Їхня класифікація. Основні методичні умови, прийоми й засоби формування понять. Виявлення суттєвих ознак понять. Розвиток і ускладнення понять у процесі навчання. Відпрацювання в учнів навичок оперування поняттями. Об'єктивні історичні зв'язки й закономірності суспільного розвитку – головний компонент історичного матеріалу. Види історичних зв'язків; локальні, часові причинно-наслідкові. Поняття про історичні закономірності. Вивчення законів суспільного розвитку в шкільних курсах історії – важлива ланка формування у школярів матеріалістичного розуміння історії. Методичні умови засвоєння учнями закономірностей суспільного розвитку. Методична наука про місце, час, ступінь глибини розкриття закономірностей історичного розвитку в шкільних курсах історії. Методика підведення учнів до засвоєння закономірностей історичного процесу. Методика розкриття зв'язків і закономірностей історичного розвитку з врахуванням вікових особливостей учнів. Поступове поглиблення знань про історичні закони та підвищення теоретичного рівня узагальнень у старших класах.

Формування вмінь учнів у процесі вивчення історії.

Характеристика розвивального типу навчання. Розвиток здібностей і вмінь учнів у процесі навчання історії. Класифікація вмінь. Різноманітні точки зору на проблему класифікації вмінь у дидактичній і методичній літературі. Співвідношення загальних і предметних історичних вмінь і навичок раціональної навчальної праці. Наступність й ускладнення формування вмінь і навичок навчальної праці відповідно до вікових особливостей учнів. Формування пізнавального інтересу учнів до історії та сучасності. Розвиток інтелектуальних вмінь у процесі вивчення історії. Розвиток логічного мислення на уроках історії. Характеристика навчальних вмінь: локалізувати історичні події, співвідносити процеси з періодом, епохою, формацією на основі знань наукової періодизації історії; працювати із різноманітними джерелами знань, пояснювати історичні факти на основі різнобічного вивчення джерел і застосування теоретичних знань виявляти сутність історичних явищ і оцінювати їх; викладати історичний матеріал наскрізним питанням курсу; конспектувати, тезувати, реферувати історичний матеріал. Методика й етапи

формування вмінь учнів у процесі вивчення історії.

Виховання учнів у процесі вивчення історії

Виховний потенціал шкільного курсу історії. Методичні прийоми й засоби реалізації виховних завдань і можливостей курсу історії. Виховання інтересу до історії. Формування емоційно-ціннісного відношення до минулого. Моральна оцінка діяльності історичних діячів. Зв'язок викладання історії з життям, із сучасністю – одна з головних умов реалізації виховної значущості історії. Єдність логічного й емоційного в розкритті подій і явищ історії як шлях формування естетичних і моральних почуттів учнів, виховання їх у відповідності з ідеалами гуманізму, демократії, патріотизму, миру та співробітництва. Методика реалізації виховних можливостей історичного матеріалу.

Загальна характеристика засобів навчання.

Поняття про комплекс засобів навчання історії. Їхня класифікація. Психолого-педагогічні можливості засобів навчання історії. Друковані засоби навчання: документальні джерела, навчальні посібники хрестоматії, науково-популярна й художня література, періодичні видання. Наочні засоби навчання: речова, образотворча, умовна наочність. Аудіовізуальні засоби навчання. Навчальні кінофільми, діафільми діапозитиви, фонохрестоматія. Використання телевізійних навчальних передач. Використання комп'ютера на уроках історії. Критерії вибору засобів навчання історії.

Методи й методичні прийоми навчання.

Поняття про методи навчання. Різноманітні точки зору на класифікацію методів навчання історії. Критерії оптимального вибору методів навчання: викладання вчителя й пізнавальна діяльність учня. Співвідношення понять «метод» і «прийом» навчання. Пізнавальна, виховна й розвиваюча роль методів і прийомів у навчальному процесі. Взаємозв'язок засобів навчання й методичних прийомів діяльності вчителя й учнів у навчально-виховному процесі. Роль усного слова у вивченні історії. Прийоми викладання навчального матеріалу: розповідь, стисле повідомлення, конспектування, образно-сюжетна розповідь, картинний і аналітичний опис, характеристика, пояснення, розмірковування. Їхнє

взаємодоповнення. Пояснювально-ілюстративний і проблемний характер викладання. Вимоги до усного викладу: науковість, культура мовлення, зовнішнє оформлення. Урахування вікової психології сприйняття навчального матеріалу учнями різних класів. Використання вчителем різних джерел знань під час викладення матеріалу. Організація пізнавальної діяльності учнів у процесі усного викладу. Репродуктивний і творчо-пошуковий характер пізнавальної діяльності. Види творчо-пошукових завдань. Роль бесіди в навчанні історії. Види бесіди, вимоги до неї. Навчання учнів умінню користуватися прийомами усного викладу у відповідності з особливостями історичного матеріалу, що вивчається. Роль друкованих засобів у вивченні історії. Види друкованих джерел знань із історії.

Робота з підручниками з історії. Значення підручника як джерела знань із історії. Співвідношення слова вчителя та змісту підручника. Прийоми роботи з текстом підручника та його позатекстовими компонентами. Формування вмінь самостійної роботи з текстом підручника. Види історичних документів. Особливості їхнього вивчення в молодших, середніх і старших класах. Прийоми роботи з історичними документами: використання історичних документів у викладанні вчителя; коментоване читання документів у викладі вчителя; аналіз історичних документів учнями; вирішення проблемно-пізнавальних завдань на основі аналізу документів, самостійна робота учнів із документами. Педагогічне керівництво самостійною роботою учнів у процесі вивчення документів. Прийоми роботи з окремими положеннями, фрагментами, текстом документів, поступове ускладнення цих прийомів. Навчання учнів основним видам запису під час вивчення першоджерел. Види довідкової літератури з історії й можливості її використання в навчальному процесі. Навчання учнів умінню користуватися довідковим апаратом підручників, наукових книг, журналів, працювати зі словниками, енциклопедіями, бібліографічними джерелами. Роль художньої літератури у вирішенні навчально-виховних завдань у вивченні історії. Відбір творів художньої літератури на уроках історії в середніх і старших класах. Методика роботи з художньою літературою з учнями різного віку. Особливості та значення наочного навчання у вирішенні навчально-виховних і розвивальних завдань вивчення історії. Класифікація наочних

засобів навчання. Предметна наочність і прийоми її використання. Навчальні історичні картини. Прийоми роботи вчителя з творами живопису, портретами, фотографіями, карикатурами. Значення педагогічного малюнку, його роль у навчанні історії. Умовна наочність. Її роль у вирішенні навчальних, виховних, розвивальних завдань навчання історії.

Міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки.

Діалектична сутність міжпредметних зв'язків. Їхня роль у формуванні системи знань, розумінні та засвоєнні загальнолюдських цінностей. Міжпредметні зв'язки як компонент програми навчального предмету. Головні аспекти змісту міжпредметних зв'язків курсів історії за спільним з іншими предметами, фактами, поняттями; за загальним вмінням і навичкам навчальної праці з виховання та розвитку учнів. Напрямки зв'язків – ретроспективні, одночасові, перспективні. Необхідність врахування міжпредметних зв'язків у керівництві процесом формування загальних вмінь і розвитку учнів. Методичні прийоми та засоби встановлення міжпредметних і міжкурсових зв'язків учителем в ході вивчення нового матеріалу, у процесі бесіди, роботи з текстом підручника, документом, наочним посібником. Реалізація наступності в знаннях і вміннях. Залежність застосування методичних прийомів і засобів реалізації міжпредметних і міжкурсових зв'язків від рівня підготовленості класу, змісту зв'язків і завдань їх встановлення.

Урок – основна форма організації навчально-виховного процесу в школі

Основні характеристики уроку. Вимоги до сучасного уроку історії. Його змістовні взаємозв'язки з попередніми й наступними уроками. Місце кожного уроку в темі, у курсі історії. Навчально-виховна й розвивальна мета кожного уроку й система уроків. Дидактичне обладнання уроку. Планування системи уроків за темою, за курсом, проблемам, що відображають історичні етапи розвитку певної системи або процесу суспільного життя. Типи уроків історії. Різноманітні точки зору на типологію уроків у методичній літературі. Фактори, що зумовлюють доцільність вибору типу уроку. Організація пізнавальної діяльності учнів на уроках різного типу. Особливості уроків у молодших і старших класах.

Специфічні форми навчально-виховного процесу з історії

Факультативні заняття. Мета й завдання факультативних курсів історії. Загальна характеристика програм факультативних курсів. Принципи їхньої побудови, співвідношення з основними курсами. Методика проведення факультативних занять. Умови їхньої ефективності. Навчальні екскурсії, конференції, консультації, заліки й іспити з історії. Лекції, семінарські, практичні заняття, лабораторні заняття в старших класах. Нетрадиційні форми організації навчання.

Результати навчання. Система перевірки та оцінки знань і вмінь учнів

Мета й завдання систематичної перевірки й оцінки знань і вмінь учнів. Перевірка засвоєння основних фактів, понять й узагальнень історичного процесу. Поглиблення, систематизація й узагальнення історичних знань, розвиток пізнавальних умінь під час опитування. Система повторення в навчанні історії як важлива умова узагальнення, систематизації й поглиблення знань учнів. Прийоми поточної перевірки й оцінки знань і вмінь учнів у молодших і старших класах. Методи контролю в навчанні: методи усного й письмового; методи контролю на узагальнюючих уроках і заняттях лабораторно-семінарського типу; методи машинного та безмашинного контролю. Методи самоконтролю. Перевірка й закріплення знань і вмінь під час вивчення нового матеріалу та під час повторення раніше вивченого. Репродуктивний і творчо-пошуковий характер запитань і завдань у процесі перевірки знань і вмінь учнів. Форми та критерії оцінок знань і вмінь учнів: поточні, тематичні, семестрові, річні. Підготовка до екзаменів. Організація та перевірка знань на екзаменах.

Кабінет історії

Значення кабінету історії в навчанні, вихованні та розвитку учнів. Обладнання кабінету історії, навчально-методичний комплекс засобів навчання. Організація навчального процесу в умовах кабінету. Роль кабінету в організації позакласної роботи з історії. Основні питання, що вивчаються в цій темі. Поняття позакласної роботи з історії. Значення позакласної роботи з історії для формування переконань і ціннісних орієнтацій учнів. Роль позакласної роботи в формуванні стійкого інтересу до історії та культури, норм моральної поведінки, у розвитку пізнавальних

здібностей учнів. Головні риси позакласної роботи з історії, її відмінності від уроку. Стан вивчення питання про позакласну роботу з історії в методичній літературі. Зміст і форми роботи з історії, її зв'язок із курсами історії. Роль вчителя в організації та керівництві позакласною роботою з предмету. Головні напрямки й організаційні форми позакласної роботи з історії. Класифікація форм роботи за ступенем масовості та строками дії. Організація громадської роботи в школі. Значення різноманітних форм громадської роботи для формування соціальної активності школярів. Керівництво вчителя позакласним читанням із історії. Форми керівництва. Роль позакласного читання в поширенні й поглибленні історичних знань і розвитку вмінь учнів. Краєзнавча робота та її роль у розширенні світогляду учнів. Проблема відбору краєзнавчого матеріалу для позакласної роботи. Тематика краєзнавчої роботи з історії. Військово-патріотична робота, її значення у вихованні світогляду учнів: вивчення воєнного минулого рідного краю, пошуки героїв Другої світової війни, створення музеїв бойової слави. Екскурсійна робота в школі. Види позаурочних екскурсій. Історичні олімпіади й вечори. Їхній зміст й організація. Історичні гуртки й учнівські товариства в школі. Їхня тематика. Залежність змісту гурткових занять від вікових особливостей учнів. Використання поєднання різноманітних форм позакласної роботи з історії з метою виховання переконань, громадянської позиції учнів.

Учитель

Роль учителя історії у вихованні підрастаючого покоління. Особливості педагогічної діяльності вчителя історії; її зміст і структура. Політичні й моральні риси вчителя. Посадові обов'язки вчителя історії. Вимоги до соціальних, історичних психолого-педагогічних знань і вмінь учителя історії, його особистих якостей. Викладання історії як творча діяльність вчителя. Сутність педагогічної творчості. Умови творчого зростання вчителя історії: розуміння значущості своєї професії; любов до дітей і своєї роботи; різнобічна освіченість у сфері своєї професії; здатність до аналізу та самоаналізу педагогічної діяльності вчителя історії; прийоми аналізу й узагальнення свого педагогічного досвіду. Етапи професійного вдосконалення вчителя історії. Методична робота в школі, її форми. Участь учителя

історії в методичній роботі – головна умова розвитку творчого характеру його діяльності й підвищення професійного рівня. Безперервна самоосвіта як основа підвищення кваліфікації вчителя історії. Основні напрямки самоосвіти вчителя історії. Планування самоосвіти. Педагогічне новаторство у викладанні історії: сутність й основні напрямки розвитку. Методичні напрацювання вчителів історії України.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ШКАЛОЮ ВІД 100 ДО 200 БАЛІВ

Бали	Кількість правильних відповідей	Характеристика відповіді
190 – 200 балів	Від 95% до 100% правильних відповідей	Вступник демонструє всебічні, систематизовані та глибокі знання з предмета; уміє застосовувати їх на практиці; спроможний доводити правильність своєї відповіді переконливою аргументацією. Письмова відповідь вступника повна, логічна, послідовна, не містить помилок або має незначні огріхи.
172 – 189 балів	Від 81% до 94% правильних відповідей	Вступник демонструє всебічні, глибокі знання, уміє застосовувати їх на практиці. Вільно висловлює власні думки, аргументовано відповідає на поставлені запитання. Письмова відповідь вступника повна, логічна, послідовна, Вступник може припускатися незначних огріхів.
154 – 171 балів	Від 67% до 80% правильних відповідей	Вступник демонструє глибокі знання з предмета, вправно застосовує їх на практиці; уміє доводити правильність своєї відповіді. Письмова відповідь вступника повна, логічна, але містить деякі неточності.

136 – 153 балів	Від 53% до 66% правильних відповідей	Вступник виявляє загалом добрі знання з дисципліни, досить успішно виконує передбачені програмою завдання; оперує основними поняттями, уміє робити висновки. Письмова відповідь вступника повна, але недостатньо чітка, містить незначні помилки.
118 – 135 балів	Від 39% до 52% правильних відповідей	Вступник відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання та розуміння основних положень, але пояснення не лаконічні, не повні. Під час письмової відповіді вступник припускається помилок.
100 – 117 балів	Від 25% до 38% правильних відповідей	Вступник має прогалини в знаннях програмового матеріалу з дисципліни. Відповідь не повна, потребує уточнень; вступник не вміє самостійно зробити висновків, припускається значних помилок під час письмової відповіді.
Менше 100 балів Не склав	Від 0% до 24% правильних відповідей	Вступник володіє теорією на фрагментарному рівні, під час виконання завдань припускається принципових помилок. Вступник не здатний орієнтуватися в програмовому матеріалі.